

SKAZKA

DÍVČÍ VÁLCE
❖ V ČECHÁCH ❖

(»VOLNÝCH ROZPRAV« ČÍSLO DRUHÉ)

SEPSAL
HERMENEGILD JIREČEK

PRAHA - 1905 - BRNO
TISKEM ANT. TŮMY V MÝTĚ VYSOKÉM
NÁKLADEM AUTOROVÝM

PŘEDMLUVA.

Česká literatura honosí se starověkou, ze samého počátku XIV. věku pocházející básní, jejímžto předmětem jest pověst o divčím válce v Čechách. Báseň ta není sice samostatná, obsažena jsouc ve veliké rýmované kronice t. z. Dalemilovské; ale není proč nepokládati ji za básně samostatnou, jelikož vyňata ze soustavy kroniky, dobře ostojí co celek v sobě uzavřený, a to jak obsahem tak i rozsahem. Opěvává jednu z oněch četných episod, jež starověk český dle slov básníka Grillparzera činí tak velice románovitým a zajímavým. Co do rozsahu čítá výše 400 veršů.

Předmět sám táluoucí se k pověstem o Amazonkách, neobyčejnou měrou vábil a zajímal rozličné národy. Hellénové po celé tisíciletí libovali sobě v pověstech těchto, od Homéra v IX. věku př. Kr. až do Pausania ve II. věku po Kr. Dotýkali se jich básníci hellonští, psali o nich dějepisci jejich, pozornost jim věnovali umělci toho národa, sochaři i obrazníci. Od Hellénů přešla záliba ta na Římany. Sama pověst pak šířila se po národech souvěkých, Skytech neboli Skolotech, Sauromatech neboli Sarmatech, až dokonce pronikla daleko na sever, mezi lid finský, kdež živa byla ještě ve století XI.

U Čechů, v srdci Evropy sídlících, zachovala se pověst o Amazonkách ve způsobu pověsti o divčím válce, kterouž první zapamatoval sám otec Kosmas z konce XI. věku. A tak milá byla českému lidu skazka o válce té, že se ní po koliko století bavili, ano že se u něho i dále vytvořovala a vyvíjela. Nejpřípadnější sepsání pochází z počátku XIII. století v kronice Dalemilovské, odkud přešlo do kroniky Pulkavovy (2. polovice XIV. věku) a do kroniky Aeneáše Sylvia (2. pol. XV. věku.) Na samém rozhraní XV. a XVI. věku psal o témž předmětu doktor Racek Doubravský a po něm, v 1. polovici XVI. věku, kronikář Hájek z Libočan. I Němcům stala se skazka ta známou dvojím překladem kroniky Dalemilovy, prvním z prostředka XIV. a druhým z prostředka XV. století.

Skazka česká staví nám na oči obec děv bojovných, majících kněžnu panovnici a vládnoucích s jistými pravidly zákonnými, při čemž muži měli postavení zcela podřízené, porobné a služebné. Amazonky samy zprvu byly služkyně Artemidy, bohyně noci a měsíce, z toho pak vyvinula se později obec žen bojovných, až se dokonce došlo k ponětí obce zemské a samovlády ženské, kde s vyloučením mužů panovaly ženy samy.

Rozumí se ovšem samo sebou, že pověst o divčím válce v Čechách není než pověst, výtvar obraznosti, základu skutečného nikterak nemající, již proto, že jest zcela nepřirozeno, aby poměr mezi obojím polilavím

úplně byl převrácen tak jak se to jeví ve skazkách. Není tedy skazka naše než báseň, právě tak jako báseň jest pověst na př. o Horymírovi.

Ale kterak to, že se pověst taková vyskytla v lidu českém, jediném mezi Slovany? Nemáme za jiné, nežli že skazku o Amazonkách neboli ženách a děvách bojovných přineslo plémě Čechů z původní své otčiny východní, kde se stýkalo se Skyty i Sarmaty, k čemuž ještě přistoupilo jednak panovnictví kněžny Libuše, děj to dle slovanského práva zcela opodstatněný, jednak jméno hradu Děvína, kterýžto název odvozován sice od slova „děva“, ale spíše tuším souvisí se sanskrtským „Déva“ = bůh, tak že Děvín neznamoná hrad děv, nýbrž hrad boží.

Skazka, kterou podává kronika Dalemilova, stala se základem všeho potomního vypravování: Pulkavova, Aeneášova, Rackova i Hájkova. Že však málokterý starý spis český tak mnoho byl čten a tak pilně opisován jako kronika Dalemilova, vyskytují se v rozličných její rukopisech varianty dosti četné i rčení všelijak rozličná. Dokonce i v kronice Hájkově znemati lze zbytky vypravování rýmovaného, jiného než u Dalemila.

Toť nám bylo polnutkou, abychom znova prohlédli text skazky Dalemilovské, doplnili jej případnými přídatky a upravili mnohá rčení v něm. Jest tedy skazka námi tuto otištěná novou redakcí textu Dalemilova. Že nám při tom velmi prospělo vydání kroniky Dalemilovy ve Fontes III. zpořizované bratrem našim Josefem, jakož i prof. Mourkův věrný otisk Cambridžského rukopisu, vděčně tuto potvrzujeme.

„Dívčí válka“ otištěna z Dalemila jako samostatná báseň o sobě ve Výboru z literatury české I.

Poznámky a vysvětlivky, kteréž podáváme za textem, dílem vztahují se k datům místopisným, dílem ke rčením méně jasným nebo jinak záhadným.

Závěrek činí vyčtení spisův a skladeb o válce dívčí (českých Amazonkách), ze kteréhož nejlépe vidno, kterak předmět skazky nepřestával aniž přestává býti vábným a zajímavým a že záliba starých Čechů v ní přenesla se také dokonce i na obecnostvo německé, trvající až po dnešní den.

Že jsme textu našemu v čelo postavili obecné pojednání o Amazonkách, toho bohdá nikdo nebude pokládati za vadu; děje Amazonek namnoze přispívají k porozumění skazky české a v literatuře vůbec není posud takového o nich vylíčení, aby nebylo mezer nebo jiných nedostatků. Citáty z klasikův vzali jsme z českých překladů prof. Mejsnara (Hias), Nebeského (Aeschylus), prof. Václava Bakovského (Euripides), prof. Kvíčaly (Herodotos), konečně prof. Kloučka a Škody (Aeneis).

V Mýtě Vysokém, v červnu měsíci r. 1905.

I. První zprávy o Amazonkách. Jich pravlast.

Jménem Amazonek od prastarodávna nazývány jsou ženy a děvy bojovné, o nichž první a nejstarší zprávu máme v Iliadě (z IX. věku př. Kr.) Dvě tu zmínek o nich, ve zpěvu III. jedna a v VI. druhá. Zde i onde charakterisují se Amazonky co ženy mužatky, co bojovnice statné a zmužilé. Ve III. zpěvu (189) vypravuje stařec Priamos, že jsa společníkem Phrygů stál v řadách tohoto národu, když se na něj vyrojily amazonské ženy ze sousední vlasti:

Tak jsem i někdy přišel do Phrygie vínem obilné,
kdež jsem přemnoho mužstva Phrygů zřel mistrnojjízduých,
zástupy vojsk Otréva i Mygdona rovnobohého,
jenžto poleh téhdáž Sangarském po břehu stály:
byl jsem i já, jsa pomocníkem, k nim téhdý počítán,
když jednou proti nim Amazonky mužatky přitáhly.

A ve zpěvu VI. (183) praví se o bohatérovi Bellerophonovi, že z oněch tří skutků, kteréž jemu uložil Iobates, po zápasu s Chimaerou a po boji s horaly třetím byl zápas s Amazonkami, kteréž prý také přemohl a tím skutek uložený vykonal:
Zatřetí zas: Amazonky pobil, ty mužatky bojovné.

Jinak v Iliadě ničehož není, zejména nic takového, co by ukazovalo k nějakému snad účastenství Amazonek v bojích před Trojou, kteréž opěvá. Teprvé pozdější doba, pohomerická, přibáslila účastenství takové, a to po boku Trojanů.

Kde však hledati vlast a sídlo Amazonek? Ze vzpomínek Priamových možno hádati, že Amazonky byly sousedky Phrygův, že tedy vlast jejich hledati se musí v Malé Asii ke stranám východním. K tomu zřejmě také ukazuje Aeschylus (VI.—V. stol. př. Kr.), jenž sídla Amazonek klade na jih Kavkazu, do staroslavné Kolchidy, dokládaje při tom že Amazonky budou kdys sídleti v Themiskyře nad Thermóntem.*) V dramatě „Spoutaný Prométheus“ praví se, že o Prométhea nařiká lid kolchidský, neohrožené válečné děvy:

V Kolchidských co sídlí luzích děvy v bitvě jásavé,
Skytův čeled, kočující kolem plesa maeotského.

Dále pak se tam praví:

Vrcholů těch hvězdám sousedných
jest tobě překročit a drahou polední dolů
se brát, až přijdeš k Amazonek táboru,
všech mužů nepřítelk, ježto sídleti

*) Bájili Řekové, že Amazonky pocházejí od obrovské Themiskyry, dcery Doeovy, ale zjevno, že tu zmatem; Themiskyra tečená byla krajina vlast Amazonek.

kdys budou v Themiskyře nad Thermódontem, kde skalná čelist Salmydesská z moře ční, všem plavcům nehostinná, lodí macocha. Ty velmi laskavě ti cestu ukáží (721—728).

Z těchto slov může souditi se, že za Aeschyla Amazonky skutečně již sídlily nad Thermódontem, kde také Heródotos (V. stol. př. Kr.) vlast jejich hledá, an vypravuje, že přemoženy byvše od Hellenů v bitvě nad Thermódontem přestěhovaly se odtamtud do země Skolotů neboli Skytů nad Maeotidem.

Apollónios Rhodský (III. stol. př. Kr.) v básni „Argonautica“, vylučujíc severní pobřeží Pontu od západu k východu, praví, že „za Halydem a Iridem vyniká vysočina, kde jest ústí Thermódontu, jenž se pod vrchy Themiskyry valí ke přivětivé zátocce. Tam jest vlast Doeova; tré měst tam stojí amazonských“.

Do téže krajiny klade sídla Amazonek Apollodóros (z II. stol. př. Kr.). Mluvě o dvanácté úloze Herakleově, praví při deváté, že bohatér maje zmocniti se pasu Hippolyty královny amazonské, po moři tam se vypravil, až se ve přístavu Themiskyrském setkal s ní.

Strabon konečně (I. stol. př. Kr.) o Themiskyře a o končinách nad Thermódontem, též i o okolních horách dí, že „ondy patřily Amazonkám, dokud z nich vypuzeny nebyly“.

Q. Curtius Rufus, římský spisovatel z téhož století, klade území Amazonek do proluky mezi Kavkazem a horami armenskými, tedy do Kolchidy, an dí: „Cercetae et Mosyni et Chalybes a laeva sunt, et ab altera parte Leuco-Syri et Amazonum campi“ (IV. 4.). Avšak o něco málo níže dokládá, že Amazonky přebývají v končinách Themiskyrských nad Thermódontem (VI. 6.). Což obě vyrovnává se úvahou, že za Alexandra Velkého královna Amazonek, jménem Thalestris, jež ho pozdravila na pochodu jeho do Asie (r. 334. př. Kr.), panovala všechněm končinám od Kavkazu až po řeku Phasis (nynější Rion).

Polle všech těchto zpráv musí pravlast Amazonek t. j. končina, ve které se jako stále bydlitelky připomínají, hledati jednak pod Kavkazem, na jižní jeho straně, ve staroslavné Kolchidě, jednak na maloasiatském severním pobřeží Pontu, tu, kde řeka druhdy Thermodon slovoucí k moři se ubírá a osada i předhoří Therme paměť řeky té po dnešní den zachovávají. Krajina tato nad Thermódontem sama slula Themiskyra i prostírala se od dnešní Trebizondy tou stranou k Sinope, poříčím Iridu a Halydu, jež nyní slovou Jeschil-Irmak a Kizil Irmak. U dnešního Gümeneku nad Iridem nalezájí prý se dokonce i zříceniny jednoho ze tří měst amazonských,

slulo Komana, kdež se nacházelo středisko kultu bohyně Artemidy-Diany. Také prý ke jménu Amazonek ukazuje jméno Mazun u předhoří Therme, nad ústím Thermodontu. Později, za časů římských, krajina patřila ke Kappadocii; nyní pak slove případným názvem Amazia se hlavním městem téhož jména. Dle polohy té podobá se, že s Amazonkami sousedili Henetové, slavní chovatelé ořů. (Ilias II. 851.)

II. Původ Amazonek. Jich mravy.

Novější věda v Amazonkách spatřuje obzvláštní druh kultu; byla prý to obec ženská, jejížto bohyně slula „Má“. Bohyně tato přirovnává se k Artemidě (Dianě) Ephesské, která přímo také slula Artemis-Amazon. Chrám Artemidin v Ephesu, pověstný skutkem Herostratovým, jenž jej zbůhdarma zapálil a zkazil, měl prý dokonce původ svůj od Amazonek (Amazonum opus Ephesus. Plin Hist. nat.) Původně byly prý Amazonky nymphy, služebnice Artemidiny, a jako Artemis vyobrazována byla ozbrojena, tak i služkyně její. Kněžky tyto rovněž jako jich bohyně zobrazují se ozbrojené a bojovné, přitom pak cudné a čistotné, z čehož se vyvinulo ponětí, že byly spolu nenávislnice a protivnice mužův.

V pravlasti své vládly prý Amazonky velikými statky. Chováno z nich četné služebnictvo chránové, až prý i 6000 osob, převahou ženštin, jenž o slavných poutích provozovaly bujně chorovody ve zbroji a se zbraní.

Jestliže slovo Má znamená měsíc (Má-za Čerkesům podnes značí lunu), bylo by tím utvrzeno mínění, že kultus Amazonek vztahuje se k Artemidě jakožto bohyni měsíce. Jakožto bohyně měsíce pokládána za převelice krásnou, názor to orientálský, kterýž se ještě za středověku objevuje. Již prý jako dítě vyžádala si na otci Zeusovi věčné panenství. Za společnice měla 60 devítiletých dcer Okeanových, za služebnice 20 nymph. Ženštiny slavily ji nočními chorovody a bujnými hrami.

Znamenitym svědkem o účtě, kterou Artemidě prokazovaly Amazonky, po našem mínění jest Euripides (V. stol. př. Kr.), jenž ve své tragoedii „Hippolytos“, syna Theseova, kteréhož mu porodila Amazonka Antiope, Hippolyta, líčí co ohnivého ctitele Artemidy. Zařevnila proto bohyně Kypriis-Venuše na tohoto „Amazonky zplozence“, jež vychoval byl „ctný Pittheus“:

Vytýkala mu, že

sám z občanů zde této země troizénské

mne pravi býti nebešťanů nejhorší.

On zhrdá sňatkem, ženy dotknout štítí se;

však Artemidu, Phoeba sestru, Dia dceř,

co nejslavnější všeho božstva velebí,
a s pannou stále trávě v boru zeleném
psy stfelhbitými snažně šelmy potírá . . .

Však vidím syna Theseova kráčet sem,
an z lovu lopotného domů vrací se,
jun Hippolyt . . .
a hojná za ním služebníkův družina
v čest Artemidy hlučný pěje chvalozpěv.

Hippolytos vystoupiv vyzývá družinu, aby za ním kračejíce
pěli a Zevovu dceř v nebesích, Arteinidu, velebili hymnami:

Sám z smrtelníků tou jsem dařen milostí,
že žiju v spolku tvém i střídám hovory,
tvůj slyše hlas, ač tváří v tvář tě nevidím.

O mravech a obyčejích Amazonek první zprávy pocházejí
z doby dosti pozdní, z II. století př. Kr. Homer, Aeschyl,
Herodot a jiní starší spisovatelé neznají než ženy a děvy
neohrožené, udatné a bojovné. Teprve ve II. stol. př. Kr. roze-
pisuje se o Amazonkách a jich mravích Apollodóros, a co on
o nich napsal, to opakováno pak napořád.

Podle Apollodóra byly Amazonky národ veliký v ohledu
válečném, jež vysoce sobě vážíce způsobil mužských, pilně
hleděly jich sobě osvojit. Jestliže Amazonka obcovavši s mužem
porodila, tedy toliko rozeňátko ženského pohlaví zůstalo u nich.
Děvčátkům utlačovaly nebo vypalovaly prs pravý, aby, jsouce
dospělé, volněji mohly zacházeti se zbraní a metati sudlice;
prs levý zachovávaly, aby mohly kojiti. Jich královna na
znamení své vyvýšenosti nosila pás Aréův.

Po Apollodórovi psal o Amazonkách afrických v Libyi
přebývajících Diodóros Siculus v I. stol. př. Kr. V západních
končinách Libye žil prý národ, jemuž vládly ženy. Ženy též
i války vedly, zavazovaly se na čas službou vojenskou a po
ten čas zdrženlivosti od mužů. Teprve potom směly obcovati
s muži, aby zachránily svoje plemeno. Veškerou správu měly
samy sobě vymíněnou a zůstavenou. Mužští žili životem ženským,
po domácku, poslušni jsouce žen. Války a zemského řízení
nesměli se účastniti, aby prý nevyunikli nad ženskou. Chlapečkové
hned jak se narodili, odevzdáváni mužským, aby je chovali
a mlékem i jinými vařenými pokrmy živili. Děvčátkům upalovaly
oba prsy, aby v dospělosti volně mohly užívati zbraní. Proto
prý jim Řekové pro nedostatek prsou říkali Amazony t. j. bez-
prsé, dle řeckého „maza“ (papilla, prs) a privativního „a“ (bez).

Avšak Amazonky tímto svým názvem slovou hned za
prastarodávna, aniž stává ze ztardi doby jaké zprávy, že by
byly tělo své mrzačily. Také umělci hellenští, sochaři i obraz-

níci, Amazonku nikdy nevyobrazovali bez prsů, nikdy ji u nich nevidíme zmrzačenou. Jest tedy oprávněna domněnka, že výklad jména Amazonek jakožto bezprsých, pochází z pozdního filologického výkladu slova a-mazon t. j. bez prsu.

Podle vyobrazení polnes zachovalých odívaly se Amazonky do boje oděvem z kožíšků, jimž zabaleno bylo celé tělo, těsně k němu přiléhajíc, na hlavě čepicí formy phrygické; nebo také skytickým oděvem, jenž poset byl růžičkami nebo hvězdičkami, přes nějž přehazovaly volný široký plášť. Koně neměly žádného pokrovu. Jinak se to nachází při sochách: tu jim umělci dávali oděv Artemidin: tuniku dorickou, pod prsy poněkud vzhůru vzepnutou, s úzkým pásem okolo těla. Šat ten splýval tak, že vrchní část těla napolo byla odhalena, též i nohy až nad kolena zůstávaly nepokryty. Na hlavě helmici. Koně při tom s ozdobnými pokrovy. Zbraně amazonské byly šípy a tudyž i luky a toulce, žerdě, kopí neboli oštěpy, sekery bitevní a štít. Štít tento měl tvar zaokrouhlený, kulatý, jež ve středověku přirovnávali k velikým listům jistých stromů nebo ke měsíci. Vergilius nazývá jej křivutým.

O válečném umění Amazonek svědectví podává již Aeschylus, an dí v Eumenidách: „Není prý jedno, zahyne-li vzácný muž rukou ženy, tak jako Orestova otce zahubila manželka, anebo v bitvy hlomozu lukem Amazonky dalekostřelným (595).“

Vedle obrazův bojovaly Amazonky buď pěši, buď koňmo.

Obrazné památky po Amazonkách vesměs skoro pocházejí z Hellenska

Ze soch zachovala se po dnešní dobu 1. Amazonka, držící pravou ruku nad hlavou, zpod paždí krvácející. Tvary mužské. Dílo prý Polykleitovo z V. stol. př. Kr. (Nyní v rotundě starého musea Berlinského.) 2. Amazonka opírající se pravou rukou o oštěp nebo-li kopí, levicí odhrnujíc šat s pravého prsu a okem bolestným pohlízejíc na dvě rány pod prsem a nad prsem. Tvary jemnější. Dílo prý Pheidiovo z V. stol. př. Kr. (Nyní v museji Kapitolském v Římě.) 3. Amazonka pomoci dlouhé žerdě neb oštěpu vyšínující se na kůň (Museum Vatikánské). 4. Mramorové torso (v antickém kabinetu Vídeňském).

Obrazné památky představují hlavně bitvu Amazonek s Atheňany. Jedna nacházela se na metopách Pantheónu (vedle centaumachie), druhá na zevnitřné straně štítu bohyně Pallady Athénské, opět jiná na frisu Apollonova chrámu ve Phigalii, pak na chrámu Artemidině v Magnesii, na mausoleji v Halikarnassu a j. a j. Slavná váza jihoitalská nalezena v Ruvu a chována v národním museji Neapolském podává obraz již barvami zdělaný.

III. Pověsti starohellenské.

Ve starohellenských pověstech o Bellerophonovi vypravuje se, jak jsme hned svrchu připomenuli, že Bellerophontes z oněch tří bohatérských činů, jež mu od Iobata souzeno bylo vykonati, jeden, a sice třetí, byl zápas s Amazonkami, kterých dle slov Iliady také přemohl. Iobatův rozkaz byl, aby Bellerophontes udeřil na horaly, Lykiům nepřátelské, a po těch na Amazonky.

Sledují pověsti o Herakleovi. Bohatěru tomuto co dilo ze dvanácti deváté uloženo bylo, aby se zmocnil pásu Areova (Mavorsova), kterýmž se zdobila Hippolyta, královna Amazonek, dcera to Areova a Ortréry. Zachtělo se pasu toho Admetě, dceři Euristheově. Tato zvěst o pásu připomíná kouzelný pás bohyně krásy, Aphrodity-Venuše, jenž skrýval všecku lásku a všecku vnaďu ženskou. Herakles přidruživ sobě zástup neohrožených mužů, vydal se po moři, Pontem, do amazonské vlasti, kdež po mnohých příhodách stanul ve přístavu Themiskyrském. Zde mu královna přišla v ústrety a zvěděvši čeho si žádá, slíbila vydati mu pás Areův. Avšak Héra (Juno), nechťejíc, aby se tak stalo, snesla se s nebes na zemi, vzala na se podobu Amazonky a popudila ostatní děvy, že cizí přichozí chtějí moci odvésti jim královnu. Což slyšice Amazonky, zhurta chopily se zbraně a koňmo dorážely na loď Herakleovu. Herakles nemaje za jiné nežli že slib Hippolytin byla toliko lest jemu strojená, královnu za vlasy ji chytiv strhnul s koně, zabil a pasu jejího se zmocniv s lodí odejel. Na to prý zastavil se u Trojy.

Jiné zprávy oznamují, že Hippolyta nebyla zabita, ale jata a od Thesea, soudruha a společníka Herakleova, do Attiky odvedena, z čehož prý povstala válka mezi Amazonkami a Atheňany. V bitvě před Athénami svedené poraženy jsou Amazonky a jen prý Hippolyta vřdkyně s několika málo družkami zachránila se do Megary, kdež královna vidouc nemožnost navrátiti se do Themiskyry, litosti zemřela a pochována jest. Ještě ve II. stol. po Kr. i také náhrobek ukazovali, mající podobu amazonského (kulatého) štítu. Avšak pověst tato nemůže vztahovati se na Hippolytu: nebyla to Hippolyta, nýbrž sestra její Antiope, kterou dle Pindara (VI. stol. př. Kr.) unesl Theseus s Peirithoem. Za návštěvy Hellenů v Themiskyře zamilovala se Antiope do Thesea a zradila mu město. Také s ním odešla z vlasti své do Attiky. Toť prý byla příčina valečného tažení Amazonek na Athény.

Zde Amazonky podle slov Aeschylových v dramatě „Eumenidy“ (VI. a V. stol. př. Kr.) na skalnatém pahorku

postavily tvrz proti Athénskému hradu (Akropoli). Slul pak ten pahorek „Pahorek Aréův“; konány tu soudy a sídlo své měl areopag. V těžké bitvě pod hradem zvítězil Theseus, jemuž po boku proti sestrám svým bojovala Antiope. Antiope sama zahynula v bitvě; zasáhla prý ji střela z lučiště Amazonky Molpadie, kterou Theseus, rychle přiskočiv, zabil.

Zde v Areiově kopci, kde se tábořem
voj Amazonek položil, když ze zášti
přitáhše na Thesea, tento mladistvý
stán vyšehradný proti městu vztýčily
a žertvy kladly Aréu, že přijmení
své odtud vzala skála „Vrch Areiův“.

Dle Pausania nacházel se ještě za jeho času (II. stol. po Kr.) při vstupu do Athen pomník Amazonky Antiopy.

V pohoméřské době připomínka se děje o Penthesileji. Arktinos z Milétu, básník hellenský, jenž dvě stě let po Homérovi opěvoval děje v Iliadě líčené, přibánil k Iliadě také účast Amazonek v bojích Trojanských. Trojanci truchlice ještě za Hektorem, k nové zmužilosti rozohnění jsou příchodem Amazonek, jimž vedoucí Penthesilea, dcí Aréova. A tak udatně vedly prý si Amazonky proti Hellenům, že se tito začali až i obávatí o svou bezpečnost, anať rekovná vůdkyně Amazonek nehrozila se ani souboje s Achillejem. Achilleus po bohatyrsku nechtěje ublížiti děvě, šetřil jí dotud dokud neznamenal, že ona sama sahá jemu samému na život. Tu jí prsa proklál neuprosným kopím. Krásou mladistvé rekyně, od něho zahubené, byl však tak hluboce dojmut, že mrtvolu její vydal Trojanům a Thersyta posměch si proto z něho tropícího, citelně pokáral.

Ze vnitřné Asie přicházely konečně zprávy o panovnících ženách, jako o Tomyridě, královně Massa-Getů ze VI. stol. př. Kr. (529.) Tomyris ve válce překonala prý perského Cyra, zabitému dala stíti hlavu a poručila ponořiti ji do nádoby krví lidskou naplněné, aby prý tak ukojil svou krvežiznivost

Za Alexandra Velkého (IV. stol. př. Kr.) řeč jest o královně Amazonské Thalestře. Vyšla mohutnému vojevůdci, an táhl Kolchidou dále do Asie, v ústrety, aby ho pozdravila, majíc podle sebe tři sta děv patrně bojovných; seskočivši s koně, šla mu naproti, držíc v pravici dvě kopí (Curtius Rufus.)

U Římanů pověsti o Amazonkách nebyly než prosté ozvuky skazek hellénských. Co Vergilius (I. stol. př. Kr.) v Aeneidě píše o jich účastenství v bojích Trojanských, spočívá na základě řeckých zpěvů pohoméřských básníka Arktina z Milétu.

Se sbory Amazonek s křivutými pavézami táhne
 prudká Penthesilea a soptí ve středu vojska,
 odhalená podpjavší zlatým bohatýrka opaskem
 řádra, nijak nebojící se s vojiny potýkati panna. (I. 490.)
 V tomto krveprolití jásá Amazonka Kamilla,
 prs jeden odhalený má k bitvě a na pleci toulec.
 vůkol ní tovaryšky jaré, Lavína panenská,
 Tulla a s ní sekerou kovovou Tarpeja točící,
 tré Italek, sama jež božská si na poctu Kamilla
 vybrala, družky její výborné v míru i válce.
 Jak kdy po Thermódonta vodách thrácké Amazonky
 klusno jedou a zbraní bojují s nepřátely pestrrou,
 Hippolytou vedené, nebo Murtova Penthesilea
 když s korbou se vrací a s pavézami zakřivenými,
 velký křik zvednouc, jásá žen veškeré vojsko. (XI. 648.)

IV. Skazka skolotská (skytská).

Podle Herodota (V. stol. př. Kr.) Helleni podmanili sobě,
 pravlast Amazonek, přemohše je v bitvě nad Thermódontem,
 i shromáždili všechny děvy při tom zajaté a svedli je na tři
 lodě své, chtějíce jich odvésti do vlasti řecké. Avšak sotva
 že lodě byly na širém moři, zdvihly se děvy a zmocnivše se
 všech tří korábů, posádku mužskou všecku pobily. Že pak
 nebyly zběhly v řízení lodí, neznajíce ani kormidla užívati
 ani plachty a vesla spravovati, musely osud korábů zanechati
 větrům a vlnám. A takž koráby zahnány jsou do zátoky
 maotické (nyní azovské), kdež se Amazonkám povedlo u skal-
 něho hradu Kremna v panství svobodných Skolotů neboli
 Skytů vykročiti na suchou zemi. Tu jakmile pocítily pevnou
 půdu pod sebou, zmocnily se stáda koní volně se pasoucích
 a vsednuvše na ně jaly se válečně plenit zemi. I divili se
 Skoloté, kdo by ti cizinci byli a odkud se k nim přibrali.
 Nerozuměli ani řeči jich aniž podle oděvu dovedli poznati, co
 to za národ. Ovšemž že je měli za muže a válčili s nimi, až
 teprvé z mrtvol seznali, že to ženské. I šlo Skolotům nejvíce
 o to, aby bojovné ženy zkrotili a jich sobě získali, což se jim
 konečně také povedlo.

Jinoši skolotští spřiznili se s Amazonkami i žili s nimi
 pospolu, až se Amazonky přiučily jazyku skolotskému. Tu
 mladici pravili k ženám: „My máme rodiče a jmění i nechceme
 déle bez svých rodů žíti; půjdeme a vrátíme se ke svým i bu-
 deme zase živi s nimi; vy pak budete naše ženy a kromě
 vás žádné jiné“. Načež Amazonky: „My bychom s vašimi
 ženskými nedovedly obcovati; máme jiné mravy než ony. My
 chodíme s luky a s oštěpy, jezdíme na koních, práci ženských

neumíme. Ne tak vaše ženské; ty dřepí ve svých bytech a nechodí ani na lov ani kam jinam. S těmi bychme nikterak nemohly se shodnouti. Chcete-li nás mítí za ženy, tedy jděte ke svým rodičům a vezměte od nich každý svůj díl; až se pak vrátíte, budeme živi pospolu o sobě“. Jinoši učinili dle rady Amazonek a vzavše své podily od rodičů, usadili se za řekou Tanais (dnešním Donem), tři hony za Maeotidem.

V. Skazka sarmatská.

Za Donem a dále za mořem nyní azovským, na sever od vysokého Kavkazu, vytvořila se nová vlast amazonská. V těch končinách žili kočovní Sauromaté či Sarmaté, jež dle vypravování Herodotova mnoho zvyků přijali od Amazonek. „Ženy sarmatské začaly okročmo jezdit na koních, jezdily na honby i do bojů, s muži i bez mužů. Oděv nosily týž co mužští. Za obyčej prý u Sauromatů bylo, že žádná pauna nešla za muž, dokudž nezabila aspoň jednoho nepřítele; mnohé z nich zemřely nevdané, ježto se jim nepovedlo učiniti jak nařizuje mrav“.

Také ještě i Strabon geograf (I. stol. př. Kr.) znal tuto zemi amazonskou, ale posunutou dále do vnitra Asie, na východním pobřeží kaspického moře (ve dnešních stepách turkestanských), kterážto země slula Albania. Podle vypravování znalců té země — píše Strabon — Amazonky všechny práce konaly samy, mužův nemajíce; pole vzdělávaly, zahradnictví provozovaly, dobytek chovaly, zejména koně. Nejstatečnější oddávaly se lovu a honbám a cvičily se v umění válečném. Zvláštnost jednu měly, že každoročně po dva měsíce s jara pobývaly na horách, kteréž zemi jich dělí od Gargarů, i obcovaly zde s Gargary, taktéž na hory putujícími. Kdykoliv po tom obcování na svět přišla děvčátka, Amazonky podržely je, ale chlapečky vydali Gargarům, kteří je jako své syny rádi přijímali. Děvčátkům Amazonky pravý prs vypalovaly, aby volněji dovedly zacházeti s lukem a sudlicí. Kromě sudlic a luků měly také ještě i štíty a sekyry. Oděv, přilby, pláště a pasy zhotovovaly si z kůže zvířecích.

VI. Skazka severská.

V končinách severských objevuje se ještě v XI. věku země tak zvaná ženská, terra feminarum, maegdaland, kwaenland, t. j. země či vlast ženských. Král Alfred (X. věk) zemi tu kiade do kraje, nic nemluvě o blízkosti moře: sousedí prý s panstvím sarmatským, horami rypeiskými od něho jsouc odloučena. Nicméně všechny další zprávy ukazují k tomu, že

tato země ženská hledati se má v končinách nynějšího Finska, mezi zálivem botnickým a zálivem finským. Švédové panují až k zemi ženské (Sueones regnant usque ad Terram feminarum. Adam Brem. IV. 14. Insula grandis Aestland, et haec quidem insula Terrae feminarum proxima narratur. IV. 17.) Říkalo se tam ještě za Adama Bremského, tedy mezi r. 1068—1125, terra feminarum. (IV. 19.) S tím položením shoduje se, co Adam vypravuje o králi σ-králi Emundovi: Švédský král Emund vyslal prý syna svého Amunda do Skythie, aby rozšířil panství své; ten pak přijda po moři do země ženštin, zničen jest s celým vojskem svým, ježto ženštiny otrávilý studánky a studně (III. 15.)

O těchto ženštinách (amazonkách) píše Adam dále: Jednotlivé amazonky té „ženské země“ mají jednotlivé muže, jakž prý to psáno v listu jich k Alexandru Velikému: „Chceš-li znáti způsob našeho života, tedy věz, že naše pobývání jest za vodou i je nás 264, co nepoznáváme muže. Muži nežijí s námi, ale za vodou (ultra fluvium), v jiných stranách (in alia parte). Každoročně slavíme Joviše po 30 dní; kdo chce mít ženu, má ji po jeden rok. Porodí-li žena chlapečka, přejme jej otec; porodí-li děvčátko, též je podrží otec, ale jen do sedmého roku, tu je přejme zase matka. Chceme-li válku s kým, tedy jest nás desetkrát deset tisíců jezdkyň i ostatní zatím hlídají a opatrují ostrov náš“.

Jinak se bájilo, že se Amazonky tyto oplozují pitím jakési vody nebo že mívají obcování s cizími kupci, ano i s plenníky svými; až prý také i s nestvůrami, kterých prý v těch končinách plno. Chlapci z Amazonek jsou prý od narození psohlavci, ale dívky prý vyrůstají v nejladnější krásě. Spanilé ty dívky žijí prý zcela o sobě i pro sebe, zamítají všecken styk s muži, ba zahánějí je mocně, kdyby se k nim kteří přiblížiti chtěli.

K těmto severským Amazonkám vztahuje se starší zpráva, již arabský cestovatel Al-Bekri (z 2. pol. X. stol.) zaznamenal, an píše, že na západ od Rusů (v tehdejším toho slova rozumu) jest „město“ neboli „obec ženštin“, jež vládnou zeměmi i nevolníky. Obcují s nevolníky, a když která porodí syna, hned chlapečka utracují. Jezdí na koních a osobně chodí na vojnu. Vládu drží svou smělostí a svým udatestvím. Al-Bekri podává zprávu tuto dokládá se v tom slov Ibrahima, syna Jakubova, israelity, patrně kupce-obchodníka: „Zpráva ta o tom městě jest pravdivá; vypravoval mi to sám Huta, král Růmův“ [t. j. Ota král finský] z X. stol.

VII. Skazka česká.

První kdo nám zprávu dává o dívčí válce v Čechách, jest kronista Kosmas. Psal ji na začátku XII. stol., a sice na základě pohádkovitého vypravování starců, z těchže úst, ze kterých slyšel také jiné pověsti ze starověku českého. Pověst samu klade Kosmas v dobu kněžny Libuše. Za dob Libušiných — tak píše — děvy této země dorůstaly ve svobodě beze všeho jarma jako Amazonky; dychtivy jsouce zbraně a oberouce sobě vůdkyně provozovaly vojenství tak jako jinoši a hleděly si lovu po lesích tak jako mužové. Také ne muži jich, ale ony samy volily si muže. Oděv nosily mužský, i nebylo rozdílu v tom mezi muži a ženami, právě tak jak to bylo u skytských národů, Plavců (Polovců) a Pečeněhů (Pacenaticů).

Potom pak smělost ženská — píše Kosmas dále — natolik se rozmohla, že sobě na jednom skalisku blíže hradu Prahy postavily hrad polohou pevný, jemuž podle sebe — t. j. děv — dali jméno „Děvin“. Což vidouce jinochové, velmi se rozhuňvali a shluknuvše se, na zatroubení opodál na jiné skále, mezi chrastím vystavěli hrad, jemuž podle chrastí dali jméno Chvrasten (později Vyšehrad). Že pak děvy začasté chytřejší byly a jinochy obelstívaly, zase pak jinochové udatnější sobě vedli nežli děvy, byl hned boj mezi nimi, hned zase mír, až učinivše příměří, po tři dni pospolu trávili v hodech a ve hrách vojenských. Konečně noc byla a na jasném nebi měsíc svítil. Tu zatroubeno v roh a hned každý z jinochů chopil se děvy. Na to sjitra uzavřen mír. I vynesli z Děvina všechny zásoby a hrad sám vydali požárům na pospas. „A od toho času jsou u nás — (tak končí slova svá Kosmas) — ženy pod mocí mužů“.

Pověst o dívčí válce jest patrně jedna z těch, o kterých Kosmas praví, že je čerpal „z pohádkovitého vypravování starců“ (senum fabulosa narratione). Kosmas uvozuje ji ve spojení se hradem Děvinem, kteréžto jméno že upomíná na děvku (cui a virginali vocabulo inditum est nomen Dievin). Avšak tím věc rozhodnuta není. Sice filologicky jest toho odvození správné (děva = Děvin, t. j. hrad děv), ale věcně tomu odpirají důvody dosti vážné.

Pamatujme, že týž název „Děvin“ rozšířen jest po četných vlastech slovanských, zejména v tu stranu k západu: U Polabanů, kde známe hrad Děvin-Parthenopolis, Magdeburg nad Labem, u polských Slezanů, kdež stál hrad Děvin nad Odrou v sousedství Velikého Hlohova. Na Moravě potkáváme se hned v IX. stol. se hradem Rostislavovým, jenž slul Dovina, t. j. Děvin, tuším že nad dolním tokem Svatky. Nad stokem Moravy a Dunaje stojí podnes Děvin se zříceninami hradními,

něm. Theben, jež obyčejně pokládají za onen hrad Rostislavův. Konečně máme Děvín, Divin, v zákoutí jaderského moře u Timava, nyní Duino. Jméno Děvina polabského a Děvina moravského odvozováno hned v IX. stol., tak jako u Kosmy, od slova „děva“, ale aby všechny hrady toho názvu jméno měly po děvách (virgo, parthenos), možno-li tomu víry dáti?

Nám se podobá, že v názvu Děvín skrývá se ne české slovo „děva“ (virgo, puella) ale sanskrtské „Deva“, hell. Zeus, lat. Deus, Divus, litevské „Deiwas“, „Diewas“, což vše znamená bytnost božskou, boha samého. Ještě v litevském katechismu z r. 1595 uvozují se otázky o Bohu: Taday yra tris Diewai? — Tewas iragu Diewu? Sumus iragu Diewu? Du(h)asia Bwentoii yra Diewu?

Pověst o divčí válce má své dějiště v samém středisku země české, v okolí hradů Děvina, Vyšehradu a Prahy, tedy v onom území, jež původně bylo sídlem plemene Čechů v užším toho slova rozumu. Že by v tomto kroužku dosti úzkém vznik měla pověst česká, toť věru vyloučeno; není tomu žádného podkladu. Že by ji plémě Čechů bylo snad přejalo a zdědilo po starších toho kraje obyvatelích, na to sotva lze myslet, vždyť ani o předchůdcích Čechů mnoho nevíme, natož aby jich skazky byly přešly na Čechy. Spíše by se mohlo myslet, že skazka česká jest ozvěnou skazky skyticko-sarmatské, kterou plémě Čechů ze staré vlasti slovanské zponad Dněpru, tedy ze samého sousedství Skytů, přineslo s sebou do nové vlasti a která nového vzniku a nového života získala zde tím, že tu byl hrad Děvín a že v plemenu českém panovala svého času panovnice rodu ženského, Libuše. V obraznosti své Čechové tito víc a více rozprávěli původní pověst o mužatkách a rozvláčeli ji přibásňováním ještě po celé tisíciletí, od časův Libušiných až po Hájka kronikáře. Jaký tu rozdíl ve vypravování mezi prostičkými slovy Kosmovými z XI. stol. a básní Dalemilovou z počátku XIII. věku, a zase mezi básní Dalemilovou a ličením Hájkovým ze XVI. století!

Že by česká skazka o Amazonkách vznikla byla teprve ve středověku, kde se pověst o nich dostala do Evropy prostřednictvím literatury řecké a latinské, tomu odporuje úvaha, že relace Kosmova opírá se o pověst mnohem starší.

Druhé skládání o divčí válce nalezáme v rytmované kronice českým jazykem na počátku XIV. stol. psané, která v literatuře obdržela název kroniky Dalemilovy. Dalemilovi šlo o to, aby „české skutky v jedno svázal“; nemoha pak dočkat se, by v tu práci uvázal se někdo „múdrý“, podjal se ji konečně sám. Ale úsilno bylo mu kroniku psáti, ježto nikdež celé nevěda, musel z rozličných jednu skládati. Známoby

mu patero sepsání: jedno u kněze starého v Boleslavi, druhé Pražské, pak Břevnovské, Opatovské a Vyšehradské.

Máme za to, že jsou tu míněny opisy kroniky Kosmovy, uložené u těchto sborů duchovnicích, kapitul a klášterů. Prozkoumal je Dalemil do podrobná i porovnal opisy vespolek; ze všech pak nejvíce zamlouvala se mu kronika Boleslavská. Avšak neobmezil se na text kroniky Kosmovy, jenž jemu ovšem byl pramenem hlavním. Kromě Kosmou znal „Epilog země české a moravské“ Kosmou toliko citovaný, jehožto plné znění známé nyní z legendy „Diffundente sole“. Znal pověst o Svatoplukovi moravském, skazku o Hovorovi, vypravování o únosu Jitky, četl kroniku o hraběti z Aldemburka a hradu Přimdě atd.

Co se týče Dívčí války, Dalemil ovšem znal zprávu Kosmovu, ale jaký tu rozdíl mezi Kosmou a Dalemílem! Kdežto Kosmas pověst podává zcela schematicky, slovy nad míru suchopárnými, vidíme u Dalemíla skazku široce rozloženou, do podrobná vypracovanou, živou a čilou, tak že se jeví býti básní samostatnou, jejímžto základem nebyla aniž mohla býti suchopárná zmínka Kosmova, ale živá pověst v lidu samém kolující. Kosmas ničeho nenapsal o Vlastě, ničehož podrobného o mravích a způsobech bojových děv, ničehož o bojích mezi nimi a muži, ničehož o Vyšehradě a o poměru Přemysla ke Vlastě, ničehož o lste h dívčích a obmyslech mužských, ničehož o Šarce a Ctiradovi. Slovem, Dalemil sám první vybudoval pověst na základě obecného podání v lidu; prvků k ní nenašel v knihách, ale v lidu, sám pak teprvé z úst lidu uvedl ji do kněh.

Mohla by být otázka, našel-li Dalemil pověst svou snad již ve verších, kterou prostě mohl pojmouti do své kroniky, jinými slovy, máme-li před sebou samostatnou báseň starší, někým jiným skládanou a Dalemílem toliko přejatou? Náhledu takovému odporuje však všecka dikce, všecka jazyková povaha, ano i názory do pověsti vpletené; máme tu útvar kronisty samého, tak jako jsou všecky ostatní kusy jeho kroniky.

Také skazka u Dalemíla dokonce není výtvozem národního básnictví, jakýmiž jsou na př. staré zpěvy R Král.; jest to prósa, mající toliko formu řeči vázané v rýmech. Tvůrcem jest muž ve školách literárně vzdělaný, prázdný všelikého básnického vzletu, jenž nicméně formou svého veršování činí čtení mnohem zajímavější než by bylo ve mluvě prostě prósou psané. Ostatně byl skladatel současník skladatele Alexandreidy, vzdělance opravdovým duchem básnickým nadaného.

Dalemil dosti zřetelně dává na srozuměnou, že skazka, kterou sepsal, žádného historického podkladu nemá. Právě sám, že po smrti kněžny Libuše dívky její započaly válku „právě

podobnu k smichu“. Boj ten, sám sebou ovšem naprosto nepřirozený, jest patrně výtvor obraznosti, spočívající na starých pověstech, odjinud do Čech přinešených a zde toliko lokalizovaných i dále rozprávěných. Přály tomu dva momenty zde: Ženská vláda kněžny-Libuše a prastarý název hradu Děvina. Ale věřilo se dlouho, že divčí válka skutečně byla historickým dějem a ještě v XVII. století slyšán povzdech poctivého Balbina, řkoucího: Hoc unum omni aevo cruentatae Bohemiae defuit, ut etiam militum feminarum sanguine redundaret!

Spisovatelem báje o divčí válce v Čechách ve všech její podrobnostech jest sám skladatel kroniky Dalemilovy; jeho líčení stalo se podkladem všemu dalšímu vypravování o válce té, jak Pulkavovi, tak i Aeneáši Sylviovi, rovněž i doktorovi Rackovi i děkanovi Hájkovi z Libočan.

Zajímavým úkazem jest rýmovaný německý překlad celé kroniky Dalemilovy a tudíž i skazky o válce divčí, která přitom činí rovněž báseň samostatnou, tak jako samostatnou básní jest i v textu českém. Překlad dle výroku Jos. Jirečka (Fontes III., předmluva) pochází z doby mezi rokem 1330 a 1346, mezi úmrtím královny Elišky 1330 a úmrtím krále Jana 1346. Překlad ten zachoval se v jediném prepise, jenž jest podnes majetkem metropolitní kapituly Pražské, odkudž prací V. Hanky otištěn v publikacích literárního spolku Stuttgartského 1859, podruhé pak prací Jos. Jirečka ve Fontes III.

Po Dalemilovi následuje kronista Pulkava ze 2. polovice XIV. věku. Pulkavovo vypravování opírá se venkoncem ne o Kosmu, ale o Dalemila. Příčinu války spatřuje kronista ten ve snaze, aby se udrželo panování žen nad muži, jako prý to za Libuše bylo. Zášti žen proti mužům vysvětluje si tak jako Dalemil tím, že vřdkyně Vlasta opojila je nápojem k tomu sloužícím. Počet hejtmanic Vlastiných (capitaneae) rozmnožuje Šárkou, jinak Trstavou neb Trstinou. Válka prý — vlastně panování děv — trvalo v Čechách plně sedm let. Sám pak zavrhuje takové nepřirozené činění žen, přímo je nazýváje nesmyslným.

Pulkavovo líčení má důležitost velikou tím, že na latinském textu jeho spočívá vypravování Aeneáše Sylvia i Racka Dúbravského, jimž český text kroniky Dalemilovy zůstal neznámý.

Z první polovice XV. stol., z doby brzo po zakončení válek husitských, pochází druhý německý překlad kroniky Dalemilovy, ale již ne ve verších a rýmech, než v prosté próse. Překladatel opírá se o druhou recenzi kroniky; překlad byl hotový r. 1444 (Otisk ve Fontes III: Die pehemische cronica dewcz.) Divčí válce věnována kapitola V. až incl. X.

Tento text německý mnohem příjemněji se čte, než onen starší rýmovaný.

Aeneas Sylvius Piccolomini, skladatel dějepisu českého: *De Boemorum origine ac gestis historia* (1458—64), napotomní papež Pius V., také válku divčí pojal do textu, a to prostě na podloze latinské kroniky Pulkavovy. Od Pulkavy liší se toliko uhlazenější dikcí latinskou a vpletením vzpomínek starofimských: *Amazones sibi Asiam vectigalem fecisse; pug-nasse ad Trojam; Thesei atque Herculis arma contempsisse*. O medném nápoji, Ctiradovi podaném, praví, že to nápoj převelmi sladký, jež Čechové z bílého medu dobývají. Vpleteni na kolo že jest nejhroznější „u Germanů“ způsob popravý. Osobní jména česká nalézají se u Aeneáše silně znešvařena, Vlasta slove: *Valasca*, Mlada: *Malada*, Častava: *Zastana*, Trstava: *Tristania*. Těchto svých hejtmanic obdarovala prý Vlasta zlatými řetězy a náramky. Také dokládá Aeneáš, že rozeňátka ženského pohlaví pečlivě byla vychovávána, ale pacholátkům že pravé očko bylo vylupováno a paleček u ruky ulamován, aby jsouce dospěli, nemohli ani luku napínati ani vůbec se zbrani zacházeti.

Sepsání Aeneášovo velikou má v literárním světě důležitost: jeho líčení rozhlásilo báji o divčí válce po celé Evropě.

Po Aeneáši následuje doktor Racek (Roderich) Důbravský, jenž v r. 1501 za svého pobytu na studiích v Bononii sepsal v latině historii o Vlastě. Byvši spisovatelem věnována panu Bohuslavovi z Lobkovic, teprve po 50 letech tiskem vyšla pečí Tomáše Mitise a Limuza. Mitis Rackovu sepsání dává nápis „*Vlastae historia*“. Vydání věnováno arciknížeti Ferdinandovi.

Doktora Racka lákala látka o Vlastě hlavně prý pro statečnost od děv dokázanou. Po Libušině smrti jaly se děvy — tak píše — po způsobu Amazonek cvičiti se ve zbrani, jezdit na koních, lovy provozovati, aby se tak utužily pro válku proti mužům. Vědkyně byla jim Vlasta, jež chtěla zachovati panství ženské nad mužskými, jako prý to bylo za Libuše. Postavily hrad Děvín a bojovaly s muži nejvíce v okolí Vyšehradu, tehda prý Libín slovoucího. Sleduje pověst o Ctiradovi a Šárce. Uvádějí se stanovy ženské obce. Pacholatům novézrozeným měl býti urouben paleček a vyraženo pravé očko, aby se stali neschopnými k válčení. Děvám mělo volno býti baviti se i se mnohými muži, dle vlastní volby, jako prý Amazonkám v Šabě. Konečně přelstěny jsou od mužů a poraženy u Děvína; Vlasta zabita, Děvín zbořen.

Dr. Racek znal Pulkavu i Aeneáše, ač se o nich nezmiňuje. Aeneášem se však sám prozradil slovy o popravě vkolo-pletením. V celosti ličení Rackovo není než prosté cvičení v elegantnějším slohu latinském. Připomíná Semiramidu a Tomyridu, z čehož jde, že panovnice ženského pohlaví rád přičítal Amazonkám, o kterých také bájí, že prý sobě podmanily větší část Evropy a mnoho zemí v Asii, což jest ovšem prostá fantasmie.

Po doktorovi Rackovi následuje Václav Hájek z Libočan. Kdežto Dalemil zanechal nám skazku o divčí válce veršovanou, napsal nám ji Hájek českou povídkou v próse. U Hájka jest skazka, dvě stě let po Dalemilovi, zase o něco porozšířena a ještě více než u Dalemila v půdě Pražské zakouřeněna (hora Vidovle, Motoly, Lichuceves, Kopanina). Příčinu k válce vidí Hájek v tom, že po smrti kněžny Libuše služebnice její Vlasta aniž panny vůbec v zemi žádné vážnosti více nepoživaly, ba že muži jen posměch si z nich tropili. I svolala Vlasta družky své na horu Vidovli nad údolín Košířským, aby rozvážily velikou nevoli, ve které po Libušině smrti uvázly, ztrativše dokona všecku naději své svobody. Vzkázala Vlasta a družka její Skratka Přemyslovi a druhému muži, že tomu chtějí, aby oni jich manželé byli. Odpověď zněla: Budou-li se Vlasta a Skratka jim — vyzvaným — líbiti, že to bude moci býti. Odpovědi touto rozbouřily se děvy tak, že Vlasta jako litá lvice rozkázala děvám, by se zase na Vidovli sešly, ale již každá s mečem připásaným anebo s lučičtím hotovým. Brzo na to postavily hrad proti Vyšehradské hoře, přepevný Děvín. „Bohové naši budou s námi proti těm bradáčům bojovati!“ volala Vlasta s pochlibou, že co všecky tři dcery Krokovy dohromady uměly, ona sama umí a nadto více. — Válka započala. „Dnes sobě osvobodíme českou zemi! Děvín máme! Děvín máme!“ Dobyvše vítězství, zvolily děvy Vlastu za panovnici, „za kněžnu náměstkyni Libušinu a svou milostivou paní“, tak aby všecka země česká byla jí poddána. Také se usnesly na šesteru zákonech, z nichž první tři zněly po amazonsku, čtvrtým pak a pátým stanoveno mužům postavení robotné a ponížené, šestým konečně, aby každá dívka mohla sama voliti sobě muže neb manžela, kdož se jí bude líbiti. Tu nastal rozhodný boj mezi muži a děvami, ten pak se skončil tím, že děvy úplně jsou poraženy a hrad jejich Děvín rozbořen.

Hájek ovšem znal kroniku Dalemilovu i Pulkavovu, také i Aeneáše, o čemž svědčí připomínky o Theseovi, Herkulovi, Alexandru Velkém, o Cyrovi. Mimo to znal i Penthesileu, Olympii makedonskou, Dido Kartaginskou, Penelopu, Circe, Klitaennestru, Semiramidu etc.

Pulkavovo udání, že válka trvala šest let, bylo Hájkovi pohnutkou, že děj ten po svém způsobu — či nezpůsobu — chronologisoval na léta 736—743.

Také se v jeho vypravování nacházejí stopy rýmovaného textu, jiného než byl Dalemilův, tak že mezi lidem, z jehožto úst patrně mnohých podrobností seznal, kolovaly snad částky té skazky ve formě vázané.

VIII. Báseň Dalemilovská.

I.

- 1 Skončé svůj život Liubušé,
pohřebú ju ve vsi, jież diechu Libučé.
Po niej jejie kniené válku počěchu,
a právé podobnu k smiechu;
- 5 neb tomu za právo chtiechu,
jakož prvé Liubuši, též Vlastu etiechu,
aby takéž dievka zemiú vládla
a mužie se drželi rádla.
Chtiece své řeči doličiti,
- 10 jechu se hradu staviti:
Dievky hrad postaviechu,
„Děvin“ jemu imě vzdiechu.
Vlastu za knieni vřvóluechu
a ve všem jěj povoluechu.
- 15 Ta po všiej zemi k dievkám potoei své posly,
řkúe: „Podbijmy pod se ty bradaté kozly“,
(neb se tehdy po pohansku jmiechu,
mužie dlúhé brady nosiechu).
Vecé Vlasta: „Která leží na nich moc?
- 20 Zpíjejut se na každú noc!
Když nad nimi svítěziuy,
co chtiece z nich učinimy!“
- Pro tu řeč mnoho se dievek k Vlastě obra,
na šest set jih se do Děvína dobra.
- 25 Jako holubi letiecie z svých koteov,
takéž se dievky brachu od svých oteov.
iliechu beze všeho strachu,
směle na Děvín se vzěbrachu.
Když bieše mužóm to brániti,
- 30 každému svú dceru bítí:
dvorno jim to bieše viděti
i jechu se tomu smietí,
že dievka okroěmo na koniu jězdieše,
druhá po niej prázdny kón vodieše.
- 35 Mužie z smiecha nemúdrého
dojídú smutka velikého,
mohúe to zlé slovem zastaviti,
i dachu zlému vzhóru jiti.
Snad sú byli nepomněli,
- 40 že múdí sú za příslovie jměli,
řkúe: „Ktož chce v domu škody zbýti,
nedaj jiskře uhlem býti“;

(neb uhel často ohněm bývá,
pro něž bohatý zboží zbyvá).

45 Takéž mužie, mohúc slovom obrátni,
i dachu z mála vojsku býti.

Kněz Přemysl chtieše toho brátni,
páni řechu: „Pokusny, což mohú učiniti“.

50 Vecé Přemysl: Viděch ve sně dievku krev ločuceč,
a po všiej zemi jako vzteklú běhajúc;
pro ten sen boju se zemi zlého“.

Páni na smiech obrátichu sen knězě svého:

„Potud bychom my se tvými věštbami a sny spravovali,
dokud by nás ty dievky mordovaly;
55 nechceš-li nám dáti pomoci,
již my Děvína dobudem svú moci“.

II.

Když dievky ot otcov se brachu
a na Děvín se vzěbrachu,

60 jechu se k válce chystati
a jezdití obykatí.

By byl kto chtěl co dvorného viděti,
bylo by jemu do Děvína tehdy jeti;
uzfěl by byl panny krásné burdujiece
a koně probánějice.

65 Některé střieliechu k cíli,
druhé honie se na koniech, kráticeo chvíli;
neb zrcalla pryč metachu
a oděnie kupovachu.

Mužie to vidiechu,
70 by to dievky pro hru činily, mniechu.

Dci otcí na život odpovědě,
sestra bratru to povědě:

„Juž jáz nejsem nič-se tobě,
každý jměj péčiu o sobě!“

75 Pak sobě sliubichu vieru,
Vlasta jim dá v pitíu smieru,
aby své tlustosti zbyly
a čerstvy i múdry k tomu byly.

Potom je na tré rozdělí
80 a úřady je podělí:

Múdrejším hrad poručí
a v radě je sedieci z-učí,
řkúc: „Ktož-ť rául sedí v radě,
ten ostoji v každoj svadě“.

- 85 Krasším se káza líčiti
 a chytřej feči učiti,
 řkúc: „Tiemto mužóv poleku,
 kdež-to mociú nedoteku“.
 Třetiem káza s lučišti jezdití,
 90 mužě jako psy bití.

III.

- Když se dievky spolu zvykú,
 na koniech jezdiťi obyckú,
 jechu se země pleniti,
 a vše mužě pořád bití.
 95 V div se dievčie srdce proměnicu:
 proti mužóm jako kámen biechu.
 Ijedna přátel nebrápieše,
 dcí na svého otcu vnadieše.
- Kněz Přemysl dá to všiej zemi věděti,
 100 mužie nevědúc, čso tomu zdieti;
 neb oděnie nejmějicchu,
 na jich koniech dievky jezdiechu.
 Však, jakž mohúc, se sebrachu,
 před Děvin se brachu,
 105 mniec ž'by dievky méchýfem zahnali
 a mniec, ž'by jich na hradě nedočakaly.
- Přemysl nerodě s nimi jeti,
 řka: „Mój rod drbil by toho škodu vzieti,
 neb vědě, že dievčie lsti nemóžem zbýti,
 110 ot nich vem jest pobitu býti.
 Ž'by mne v prvém boju pobily,
 mój by rod nepřietelé skoro zbili.
 Proto s vámi nechciu jiti,
 ni vem raziu s nimi se sniti“.
- 115 Mužie jeho rady netbachu,
 proti jeho vůli před Děvin se brachu.

IV.

- Mužie když-to hrad uzřechu,
 dievkám se převelni vzsuniechu;
 kdež Bojiště slove před Vyšhradem, tu stojiechu.
 120 Dievky když je dobře sezřechu,
 všecky se tu poradivšě,
 u viere se utvrdivšě,

- pojídu s Vlastú, náprôd mocnejšie
 postavivše, v prostred múdrejšie.
- 125 A když na poliú stojiechu
 a juž sê spolu sniti chtiechu,
 Vlasta na koniu s oščepem v třemnech stojieše,
 a svému vojsku tak mluvieše:
- „O dievky, šlechtné stvořenie,
 130 vás v svētě šlechtnějšieho nič nenie!
 Držte sê šlechetenstvie svého,
 dobývajte sobě jmena dobrého!
 Buď vám milo úsilé malo podjeti
 a skrzě to věčný pokoj i čest jmieti.
- 135 Ač je nynie potepemy,
 věčnú chválu i paměť vezmemy.
 Budem sobě muže voliti,
 když i chtiece, budem je bíti.
 Budem jako amazonské panie:
- 140 ty jú porúčily mužóm oranie
 a samú svú zemiú vladú. / S
 Ty sú jměly s ciesarēm Cyrem svádu;
 ty sú toho ciesaře ctně pobily,
 jemše jej ve krvi utopily,
- 145 řkúc: „Krvě si žádal tys, krvě pij,
 a viac na svētě lidí nebij!“
 Ty sú sě proti Alexandrovi udatně jměly,
 s jinými králi sú sě bíti směly.
 Jmajú toho čest po svētě i chválu,
 poměvše v boju práciú malú.
- 150 Těž vám, panny šlechotné, sluší učiniti,
 nebo dány-li sě nynie těm bradáčóm zbiti,
 budú šlechtnými pannami chlapi smích pobijeti,
 a věč ny mužie budú za robotné jmieti.
- 155 Nuže vezmúce dobrou mysl a v srdcích posilněnie,
 rychle oblectě se v oděnie,
 beřte lučistě, střěly, pavězy, oščěpy,
 puklěře, sapě, řemdichy a meče,
 v brzkém času uhlédáte,
- 160 kterak z těch bradatých kozlów krvě poteče.
- Bij každá bratra nebo otcě svého,
 by sobě mohla dobyti života pokojného.
 Lépe by bylo nem ctně zbitu býti,
 než těmto chlapóm bradatým na milost jiti!
- 165 Bude-li ot nás která běžeti chtiěti,
 věz to žeř nebude s námi tovařistva jmieti,
 a moci-li budem kdy s ujú býti,

- smrti jiej nelžě bude zbyti.
 Pakli bude která jata,
 170 jáz jmam sklep pln Libušina zlata,
 a to vám za jisto praviu,
 že to vše pro vy jednu ztraviu!¹⁴ --
- A jakž té řeči brzo přěsta,
 ihned se hnuchu z toho miesta,
 175 a jakžč na muž vynikú,
 tak všecky plavecky křikú.
 Obsuchu mužě dievčě střely,
 Vlasta mužě oštěpem rozděli.
 Dřieve než svých opět dolna,
 180 sedm lepších oštěpem prohna.
 Mlada, Hodka a Svatava,
 Vratka, Radka, také i Častava
 podle své kněžny vezdy biechu,
 dobrodružsky vždy činiechu.
- 185 Mužóm do smiecha nebieše,
 na tří sta mužów juž ležieše,
 a by tu tak blíz les nebyl,
 ijeden by byl muž smrti nezbyl.
 Na Vlastu ijeden sie nevrátil:
 190 nerad bych jiej byl skopka rozvrátil !

V.

- Po pól létu mužie se ostrabichu,
 smolníkóv i koni sobě dobychu,
 však dievek bojem podstápití nesmějiechu,
 ale blíz jich hrad postaviti chtiechu.
- 195 Dievky je dvakrát odvodichu,
 až však takto je přelstichu:
 Mužie lstiú před Liubicú padú,
 tehdy dievky vzemše radu,
 podjemše sie z svého sboru,
 200 jedú bránit svého dvoru.
 Mužie síly sie bojiece
 v Ljubici lehú se tajiece.
 V tú dobu Přemysl s svú radú
 připraviv což slušie k hradu,
 205 jedné noci vzveden dřivem hrad,
 jemuž vzděchu Vyšehrad.
- S toho válechu let pět,
 až mužóm by úzek svět;
 neb dievky mužów na hradě nejmiejechu,
 210 proto se zrady nebojitechu ;

- ale dívky na Vyšehradu biechu ;
 když mužie kam jeti chtiechu,
 dievky dievkám pronesiechu :
 tak na cestě dievky muže ztepiechu.
- 215 Také k ženám jdíeše Vlastin list,
 pro-ňž nebieše sebú ijeden muž jist,
 neb veliká túha v zemi bieše,
 z jednoho slova žena muže tepieše.
 Tehdy mnoho mužóv nalezachu na loži,
- 220 a'ni ležie zeklání noži ;
 proto v noci stáju
 jmievachu často v hustém háju,
 aby dievčie liuti zbyli
 a životóv neztratili.
- 225 Panie ctné valků sě stydiechu
 a jim za bláznovstvo jmnějiechu.
 Některé sě k tomu nepřimluechu,
 neb tajně s Vlastú svět/jmnějiechu.
 To mužie od žen trpiechu ;
- 230 pravé ženy jim věrny biechu.
 V tom chváliu muže toho věka,
 neb sú ot múdrých dostojni dieka,
 že ijeden muž nedal své ctné paniej zlé zlým užiti,
 ni který chtěl jie tiem uhaniti,
- 235 fka: „Nectná činí podle svého práva ;
 požídajte, ať jest má ctná žena dlúho zdráva!“

VI.

- Potom dachu sě dievky na rozličné lsti,
 pro něž mužie zbychu své eti.
 Užřevše že na Vyšehradě jest veliký hrad,
- 240 za přimieřím pozvachu jich na svoj hrad.
 Tu s nimi krásné panny posadiechu,
 jenž chytré řeči mnoho umiechu.
 Ty diechu: „Jáz bych tvá ráda byla,
 by má matka živa nebyla ;
- 245 chtěl by ty mne sobě jmieti.
 musil by jiež život otjieti,
 a toť sě móž dobře státi,
 chceš-li jie na tejto cestě ždáti,
 jmá tú cestú taký den sama devátá jíti,
- 250 móžeš ju s jieje tovariškami jieti.“
 Tak nebožátka přelúdiece,
 zástavu jim zasadiece,

- tiem činem mnoho dobrých zbichu,
 tak mocnějších nepřátel zbychu.
 255 Pak jedna jednomu skutky zjevováše,
 velikú mu vieru sľubováše,
 řkúc: „Mrzí-ť mně v tom přiehytku býti;
 chcáš-li můj muž milý býti,
 chciú ti jáz Děvín zraditi“.
 260 I je sě jeho učiti.
 kak jest jim k tomu přijiti.

 Když to kněz Přemysl vzvědě,
 tako jim všem odpovědě:
 „Raziu vem, neroďte jim věřiti,
 265 věřte mi, ež vy chtie tiem činem zbiti.
 Jestliže jich svú moci nepřemóžete,
 jistě jejich pomoci jim nic neučiníte!“
 Mužie nerodichu j'mu v tom uvěřiti,
 podle dievčie rady chtiechu v hrad jiti.
 270 A když juž v onen hrad vnidú,
 tu na ně dievky vynidú,
 přěkotem je všecky zbichu,
 ijednoho neživichu.

VII.

- Jeden dobrý ostal bieše,
 275 ten sobě jmě Ctirad jmieše ;
 o tom sě jochu bráti leš.
 Sebravše sě dievek šest,
 i nalezú jednu radu:
 Vzvěděvše, že mu kliiditi jednu svádu,
 280 uličivše najkrásšiu ladu,
 na jeho cěstě vsadichu ju na kládu.
 Těj dievce Šárka diechu,
 tu za nejkrásšiu mezi sobú jmiechu.
 Položichu u niej trubiciu
 285 a medu velikú lahviciu,
 svázanu ostavichu ju na lesě.

 Jednož'ť Ctirad povleče sě,
 uzřě, na-liť dievka pláče,
 a nad nim ihned vran kráče,
 290 jenž snad bieše prorok smrti jeho.
 (Škoda toho druha dobrého!!)
 Otáza jie, co by tu činila,
 proč-li by tak kvielila?

- 295 Vecě: „Jsem z Okořina dci toho pána,
i jsem ot těch zlých dievek svázána,
chtiec mne násilím na svůj hrad vésti
a k svej zlobě mne přivésti,
ale jakž vy uzřechu,
mne svázany tuto otběhú.“
- 300 Když na dievcě všeho ztáza,
ssěd s koně, pannu rozváza.
Panna s plácem je se jeho prositi,
aby v niej ráčil vše panny uctiti,
i ráčil jú k otcui se ctiú doněsti,
- 305 řkúc: „Nevědě, co sobě zdieti.“
Ctirad podle panny se posadi,
liudi okolo sebe zsadi,
i je se s niú medu piti
i v ta trubiciu trúbiti.
- 310 Po trúbě dievky urozuměchu,
že Ctirada maji jako v méchu.
Dievky tu koňóm popruhóv podpěchu
a svá lučiště napěchu.
Jakž na Ctirada vynikú,
hlasem vysokým na ně křikú.
- 315 Dřievo než mužie k koňóm dospěchu,
až je jako ptáky jechu.
Inhed všecky liudi zbichu,
Ctirada před Vyšehradem na kolo vzbichu.
- 320 Črtie se téj zlobě smějú,
i dnes tomu miestu Šárka dějú.

VIII.

- Když tak zbichu toho Ctirada,
naleze to dievčie rada,
by všiú zemiú Vlasta vládla,
mužie držěli se rádla.
- 325 Vlasta se v zemiú uváza,
na dievkách ženského práva potáza.
Dievky jiej za právo dachu,
inhed po všiej zemi poslachu,
- 330 řkúc: „Který-ť so pacholik narodí,
ať se viac k boju nehodí,
pravý páľček mu urúbiti
a pravé očko vylúpiti,
by meče nemohl držeti
- 335 a za šcítém nemohl by viděti.“
(Někdy témuž sú pohané od Židóv chtěli,
a snad sú byly toho dievky zaslyšoly;

- ač sú to samy zamyslili,
 znamenie jest, že't sú múdré byly).
- 340 Opět Vlasta tomu za právo chtěla,
 to všiej zemi vzpověděla,
 by dievka toho za muž jměla,
 kterémuž by sama chtěla ;
 u dvora by žena byla,
- 345 muže v díelo porobila,
 a když by který nechtěl poslušen býti,
 aby jeho mohla žena zapuditi.
 S tím právem svú milost Vlasta všem vzpověděla
 a mír v zemi zapověděla.
- 350 Kněz Přemysl, když tu řeč zvěděl,
 tajně na snem zapověděl ;
 neb dievky tak hrozny bíchú,
 že pro ně zevně muže mluvití nesmiechu.
 I jechu se tu raditi,
- 355 kak by se mohli obráti.
 Přemyslovi vieru sliúbichu,
 a u věře se potvrdichu,
 Před Děvín jezd jechu se činiti
 a na cestách dievek bíti.
- 360 Naleze to mužská nevěrná rada :
 Pozvavše za mírem slovútnějších do Vyšehrada,
 mnoho dievek pohanichu,
 za pravým mírem cti je zbavichu.
 Ty ihned všiu sílu a udatstvo ztratichu,
- 365 hanbí se viec do Děvína nevrátichu.

IX.

- Když to uslyšie Vlasta liutice,
 vz-fvie žalostiú jako nedvédicé,
 všem mužóm na život odpověděl.
 Přemysl jiež po poslu pověděl :
- 370 „K vám se nevěru nestydímý,
 neb ju ot vás vždy vidímý.
 Byste byly vy k nám vieru zdržaly,
 ot nás byste nevěry neshledaly,
 ale že jste vy směly v nevěrný plášček se odieti,
- 375 přejte jeho nám také pojnėti.“
- Dievky se všěcky sebrachu
 a před Vyšehrad se brachu,
 chtiece jeho mociú dobytí,
 všěchy mužé na něm zbíti.

- 380 Mužie proti nim vynidú,
a jakž sě brzo snidú,
Vlasta sě z svých nemůdře vyrazi,
mezi nepřátely sě vrazi.
Sedm sě junochův na ni otda,
- 385 jimž ona ni-v-čem sě nepodda.
Tu ju jejie náhlost omýli,
že mnieše, by za niú dievky byly.
Když v hůšciu nemóže oščepeň ni mečem vlásti,
tu dojide veliké strasti.
- 390 Tu ju noži rozebrachu.
po bojú psóm jú rozmetachu.
Když dievky šípy rozplískachu,
oščepeňv jim jich mlazšie podávachu.
Plačiac píše u boj jdiechu,
- 395 mužie je pořád tepiechu.
Když dievek na dvě stě smrti dachu,
jiné sě na běh otdachu.
Dřieve než na hrad přiběhú,
mužie na most vzvoditý po nich vzběhú.
- 400 Sěc veliká by na mostě,
u bránu sě tiskniechu hustě.
Tu dievky bratřiu poznachu
a na ně silně volachu,
aby jich více nebili,
- 405 probóh prosiechu, by je živili.
Některé před nimi vzklekachu,
některé sě k nim vlisachu,
a což kolivěk činiechu,
mužských srdce neuměkčiechu.
- 410 Mužie o tom málo tbachu,
mociú sě tu v hrad sebrachu;
krásná tělce smrti dávachu,
přetinajice je s hradu metáchu.
Tehdy Ctiradův syn naleze Šárku
- 415 a jejie sestru, krásnú Dárku,
ihed je káza vyvésti
a obě za živa pohřěsti.
Tak ten veš sbor i pohynu
a ta válka tak i zminu.
- 420 Přemysla na stolec vsadiechu,
hrad Děvin ihed zkaziechu.
-

IX. Poznámky a vysvětlivky.

Verš 12: *Děvin-hrad.*

Zprávy o hradu Děvině jsou dle chronologického pořádku tyto: Kosmas (počátek XII. stol.): Ut in quadem rupe, non longe ab urbe Wissegrad, oppidum natura loci firum sibi construerent, cui a virginali vocabulo inditum est nomen „Diewin“.

Listiny z XII. stol. znají toliko vrch Děvin, nikoli hrad, pod kterým se na Vltavě vybíralo clo ze dřev dolu plavených: 1180 dimidium partem lignorum sub monte „Dievin“ 1211. Addidit tertium denarium in nauo sub monte „Devin“ (Reg. I.).

Dalemil (počátek XIV. věku) praví: Dievky hrad postavichu. „Děvin“ jemu imě vzdiechu.

Pulkava (ve 2. pol. XIV. věku): Ex opposito Wissegradensis castris super forti montis cacumine castrum firmissimum construentes, cui nomen „Dyewin“ imposuerunt, ex eo quod in boemico sive slavonico puellae „diewice“ dicuntur.

Aeneáš (prostř. XV. věku): Castellum sibi haud procul (a Wissegrado) in praerupto undique colle naturaque munitissimo aedificant, quod „Dieuizum“ appellant, quasi „Virginum castrum“; dieuicze eorum lingua virgines nuncupantur.

Doktor Racek (poč. XVI. stol.): Arcem munitissimam Vlasta extruit, cui „Dievino“, quod puellam signat, imponit nomen. Ad gerenda bella arx fuit multum accomoda, monte in omnes partes proclivi et praecipiti, et vix inermi accessum daturus.

Hájek (1. pol. XVI. věku): Vlasta uvedla dívky na jednu vysokú horu proti Libínu, s druhé strany řeky Vltavy, a tu rozkázala dělati hrad velmi vysoký a pevný. Dala jemu jméno „Děvin“, neb panny natenčas „dévce“ sluly. „Zdi ještě jeho některé dvě neb tři látruov velmi tlusté a pevné na tento čas se ukazují.“

Balbin (2. stol. XVII. stol.): Arcem a feminis conditam Diewin. cujus rudera hodieque spectantur.

Pražský vydavatel kroniky Aeneášovy z r. 1766.: Hodie „Diewezi Hrad“ dicitur, cuiusque ruinae spectantur.

V. V. Tomek ve článku: „Stará svědectví o hradu Děvinu blíž Prahy“ (ČEM. 1846.) a v širším rozvedení v Pamětech (1904):

R. 1846., dne 11. června, vykonali jsme odpoledne procházku na Děvin. Pozornost naši k místu tomuto památnému, o kterém se v učeném světě neznalo tehdáž než jméno, obrátil Špatný, úředník knížete Schwarzenberka na Smíchově, jenž z rozpravky s rychtářem Radlickým zvěděl, že na místě Děvin zvaném nacházejí se posud ostatky starého hradu, a smluvil se s ním, aby nás tam provedl. Šafaříka velice to zajímalo i vyšli jsme tedy s ním spolu se Špatným a s Havlíčkem. Rychtář Radlický a bratr jeho vedli nás nejprve na místo, kdež dle pověsti místní byl Ctirad vražen na kolo. Jest to vápenná skála nad vinicí Konvářkou u Zlíchova, ze které roskočná jest vyhlídka na Vyšehrad, na Prahu a údolí Vltavské i živou krajinu za řekou, Podolí, Braník, kostel sv. Pankráci a což jiného. Pravil rychtář, že o tom místě ponejprv slyšel před 36i lety jako chlapec, když dříví Schwarzenberské poprvé plaveno bylo do Prahy; tehdáž že kníže pán, jenž byl tomu přítomen, dal z hmoždilů stříletí z toho místa, kde Ctirad byl popraven. Nověji pravil rychtář, že se místo „U Ctirada“ nazývá také Bílá skála, protože se tam láme vápno nejbělejší prý okolo Prahy, totiž k bílení, ježto jiné jest jen na maltu.

Od Ctirada jsme šli po vyšíně k jihu až na vrch poněkud povýšenější, blízko kterého živý pramének dobré vody se prýští a běh svůj ke stavením ve vsi Zlichově béře.

Na vyvýšeném onom místě, které se na straně jižní schyluje k údolí Hlubočerskému čili k Dalejům, spatřili jsme zříceniny, které lid jmenuje „Dívčín Hradem“, totiž násyp i také zdi dílem kamenné, dílem cihelné, veskrz jen se zemí rovné; rychtář však a jeho bratr pamatovali z mladých let, že tehdáž ještě se nad zemí povynášely; lidé prý z pověry brávají některou cihlu odtud, když něco staví, to že dává dobrý grunt, a tím zdi tyto pořád více mizejí. Rychtářův bratr sám pravil, že si též něco odtud vzal, když stavěl.

Na jednom místě spatřuje se jakési prohloubení, podobající se nějaké bývalé studni, ale zasypané. Jinde zase kopáno jest na několik loket hluboko do základů, což prý učinili teprv nedávno pastuchové, kteří chtěli naleztí poklad. — Cesta ke hradu podobá se že šla vozná z jižní strany, od Zlichova, povolno okolo jižní straně, od východu na západ a potom na sever do výšky, roklí hlubokou.

Názvem „Dívčí hrady“ znamenány jsou také pole na vysočině od zřícenin až asi k cestě, která jde z Radlic ke sv. Prokopu. (Potud Tomek.)

Na mapě generálního štábu vyznačeno jest městiště Dívčího hradu tak, jakoby se byl nalézal na jižní straně dolů ke Hlubočerské cestě, a ne na vysočině.

Historicky není nezajímavé, že končina, ve které se nachází městiště hradu Děvína, t. j. obě osady Hlubočrpy a Košíře, z darování knížecího náležely kostelu Vyšehradskému a že v narovnání o statky mezi proboštem a kapitulou (počátkem XIII. stol.) Hlubočrpy a Košíře přifknuty jsou proboštovi.

Jedva bude pochyby, že městiště Děvínské náleží mezi předhistorická hradiště zeině české, jsoucí podobné druhému hradišti nad Vltavou proti Zbraslavi jak polohou tak prostorou.

Verš 2. 197. 202.: Ves Liubicž.

Hájek u vypravování o dívčí válce mluví o Vyšehradě tak jakoby prvé a před tím slul byl Libín (Liubin). „Vlasta jednoho času uvedla dívky na jednu vysokú horu proti Libínu, s druhé strany feky Vltavy, a tu rozkázala postaviti hrad, jemuž dáno jméno Děvín“ — Přemysl vzkazuje Vlastě a dívkám, „ať tento zámek Libín i s mým synem vezmú“. — Přemysl tu na Libíně postaviti kázal věžu a dům vysoký jako hrad a dal jemu jméno Vyšehrad, poručiv, aby žádný toho hradu ani Psáry ani Libínem nenazýval, ale Vyším hradem“.

Z toho by šlo, že nynější Vyšehrad prvotně měl název jiný, a sice Libín.*)

Že pak u Dalemila potkááme se s názvem Libuše nebo Liubicž, (ve vsi již diechu Libuše, Liubicž, před Libuším, Liubicju padú, v Libuši, v Liubicí lehú**) a že Libuše pochována v této vsi, nabízí se doměnka, že Hájkův Libín totožným jest s Dalemilovou Liubicí nebo Liubiší. Z různého psání jména tohoto vzniklo u Pulkavy mínění, že castrum Lybuss (Libuch) jest hrad Liubica, Libice, za Kolínem při Labi. Ale věci té netřeba sobě všinatí; neboť Pulkava sám sobě odporuje, an hned na to dí, že Libuše pohřbena jest na Vyšehradě.

*) Vřakt i Kosmas dává návěští, že hradu tomu původně říkali „Chvrasten“ (t. j. Chvrasten-hrad), podle chraští neboli dubovců tam rostoucích.

**) První německý překlad má: in dem Dorff Lybici, ale druhý: In dem dorff Libucea.

Vers 41. : Príslovi.

V Dalemilu potkáváme se s několika příslovími. Takové jsou: „Kdo chce v domě škody zbýti, nedaj jiskřu uhlím býti.“ — „Kdož rád sedí v radě, ten ostojí v každé svádě.“ — „Zlé zlým užiti.“

Vers 48.—50.: Varianta u Hájka.

Ana dievka a jedna z těch přede mnú stála
a krvavého mi nápoje z koflíku piti podávala.

Vers 53.—56.:

Vstavek přejatý z vypravování Hájkova.

Vers 59.—70.:

Verše tyto nenalézají se ani ve zlomku Hradeckém ani také v rukopise Cambridgském, aniž také v metropolitním, ale staré jsou; znal je překladatel německý z XV. věku: „Wen hette ymand wolde awentewre sehen und kurzweyle, der scholde sein geriten gen Diewin; do hette er schone junckfrawen sehen reythen auf pferden; ettliche, die schossen czu dem czyle, und ettliche rytten auff die jat, durch kurezweyle willen. Ettliche worffen von yn die spigel und kauften yn harnusch und wopen.“

Vers 76.: V pitíu smieru.

Co se tuto praví, že Vlasta dala děvám v pitíu smieru, nelze tuším vykládati jinak, nežli že to byl nápoj, aby se nim děvy rozjařily proti mužům (quo virile genus odirent, jak dí Aeneáš). V div se dříve srdce proměnilo, proti mužům jako kámen bích. Ne bez vztahu k tomu praví skazka, že se Vlasta znala ve všech tajných věcech přirody, zejména bylin.

Vers 119.: Bojiště.

„Bojištěm“ míní Dalemil určité městiště, kde podle dalších slov jeho „třikráte se boj stal“. Místo toto hledati dlužno na návrší Větrníku, odkudž s jedné strany viděti Vyšehrad, se druhé Pražský hrad. V jednom opise stojí, že se nacházelo „před Vyšehradem“ (Cambr.) v jiných pak že „za Vyšehradem“, což se vyrovnává stanoviskem, odkud se na to místo hledělo. Podle Dalemila stal se na Bojišti po třikráte boj a sice:

První: „Kněz Vladislav bratra pobi, před Prahu jmeně i země doby.“ Kterážto zpráva vztahuje se k r. 1109, kdež se stalo sražení mezi Vladislavem II. a Bořivojem II. Vladislav s výšin Letenských spatřil Vaceslava Wigbertovce s vojskem srbským, stranníka Bořivojova I. Vrazil na něho s nevelikým zástupem svých a prorazil si dráhu do ležení pod Vyšehradem. Jakožto věc podivuhodnou napsal o tom Kosmas, kolik v tom sražení bylo raněných, že žádný nevyvázl životem. A k tomu právě vztahují se slova Dalemilova: „Kdož v tom boju i málo raně byl, jako málo odřen, však inhed života zbyl.“ čímž bojiště toto z r. 1109 nad pochybenství jest zjištěno. Kosmas sice místnost samu nejmenuje, připomíná toliko ležení pod Vyšehradem, a takž jej zpráva Dalemilova dobře doplňuje.

Druhé stalo se městiště řečené dle Dalemila bojištěm mezi Stanimírem a Bedřichem r. 1179, ale zmátek přitom ten, že místo Stanimíra rozuměti se má Soběslav. Byl to boj mezi Bedřichem a Soběslavem. Místnou zprávu o té bitvě dává kronista Jarloch. Dle Jarlocha choť Bedřichova před bitvou učinila slib, že kde muž její zvíťazí, postaví kostel ke cti sv. Jana Evang. Stalo se to pak na bojišti před Vyšehradem (in campis Wissegrad, loco qui nunc dicitur Bogisstie). Postaven tu vskutku kostel: Ecclesia S. Joannis Ev. in loco qui dicitur Boisci, inter Pragam et Wissegrad. Ecclesia s. J. in Boisce (Reg. I. 1199.).

Třetí zpráva o Bojišti jest Dalemilova relace o boji mezi knížetem Přemyslem s pomocí císařovou do Čech přicházejícím a domácími Čechy (konec XII. stol.). Právě Dalemil: „Kněz Přemysl do Čech s Němci se vrátí, na Bojištiu smie udatně státi. Čechy se do Prahy snidú, na Bojiště k nim vesele vzuidú; neb to prorokováno diechu, že na Bojištiu Čechy jisto zvítězstvie jmiechu.“

Takž Dalemil podle svého výroku, že na tom místě třikráte boj se stal, tyto tři boje skutkem vypočítává. Ty pak vesměs staly se lěhem XII. století. Z toho jde, že přítom na svou starší zprávu ve skazce o divčí válce dokonce nemyslel, sice by byl musel mluvit o čtverém boji, ne o trojím. Zajisté pak již tři bojů stačilo, aby se místu tomu „bojiště“ říkalo; proto také dobře di Dalemil: „Bojův se v zemi mnoho stalo, však tomu místu jedinému imě ostalo“.

Verše 130.—136.

Verše tyto poněkud upomínají na Alexandreidu, kde se čte:

Vzpomeňtež, že ste svobodni,
a tito hostie nehodni
již sú porobení vámi.
Pomyslte na to sami
pro svú česť i také pro mě:
ač ny svú mocí polomie,
časť i zbožie potratime,
jakž se viec neopravime. (1322.)

Obec ženská v čele měla zprvu vůdkyni, potom panovnici, kněžnu Vlastu. Děvy, jichž na Děvin z celé země přibývalo, jaly se po vojensku žiti, vědouce, že jen tak budou moci panovati nad muži. Vlasta ustrojila samovládu ženskou, i rozdělila úfady mezi děvy, tak aby jedny sedaly v radě, druhé aby se učily chytrostem oproti mužům, kdežto třetím určeno aby si osvojily cvik vojenský. Mimo pravidel obecných ustavila Vlasta také pravidla vojenská: Bude-li od nás která chtieti bžeti, smrti jí nelze bude zbžti. Bude-li která jata, vykoupena bude zlatem Libušiným. Pravidla obecná byla, by dievka toho za muž jměla, kterémuž by sama chtěla. U dvora by žena byla, muže v dielo porobila. Dievka aby zemiú vládla, mužie aby se drželi ráda. Který by nechťel muž poslušen bžti, toho aby žena mohla zapuditi. Děti děvčátka aby pilně byly chovány, ale pacholikům aby vylopupeno bylo pravé očko a uťat paleček. Zajímavo přítom, že tu není řeči o nějakém zmrzačení nebo zkalecení diev; tím se skazka česká valně liší od pověstí hellenských původu pozdějšího.

Verš 141: O Cyrovi.

Co se tuto dí o císaři Cyrovi a o jeho zahynutí, spočívá na vypravování Herodótově. Ale sám Herodót dokládá, že bylo i jiných versí o tom. Vskutku také Xenophont vypravuje, že Cyrus klidně zemřel na lóži, děti svých důtklivě napomínaje, aby vezdy svorní byli. Pověst o usmrcení Cyrově šířeji rozpřádá doktor Racek, též také i Hájek.

Verš 146.

Že by se byly Amazonky válečně setkaly s Alexandrem Macedonským, o tom zpráv není; co Curtius píše, vztahuje se k pokojnému setkání Amazonky Thalestry s ním v Kolchidě. Proto také Hájek praví: Zdalíž i Alexander neobával se jich mci, tak že jich nikdá bojem utkati nesměl? Aeneáš Sylvius dokonce praví: Amazonas sibi Asiam vectigalem fecisse; pugnassee ad Trojam; Thesei atque Herculis arma contempsisse. Ještě dále jde doktor Racek, an di, že Amazonky podmanily sobě větší část Evropy a mnoho držav v Asii.

Z připomínek o Amazonkách (amazonské paní), o císaři Cyrovi, o králi Alexandrovi vidomo, že skladatel básně o divčí válce v Čechách

ovšem měl vědomosti literární z dob římských, odkudž vysvětlitelno, že v básni jeho zjevují se také stopy vplyvu cizilho.

Verše 155—160.

Tyto čtyry řádky -- valně rozvlečené, ale pro poznání různých druhů ruční zbrané pozoruhodné, vyňaty jsou a sem přeneseny z Hájka.

Verš 176: Plavecky.

„Všecky plavecky zkfiků“ — znamená ryk válečný při početí bitvy. Jinak psáno sice „pohansky“, ale sotva bude pochyby, že „plavecky“ vztahuje se ke skytskému národu Plavců (Polovců), jmenovanému hned u Kosmy ve spojení s Amazonkami.

Verše 181—182: Haytmanice Vlastiny.

Dalemil mezi děvami na Bojišti vyniklými zejména jmenuje Mladu, Hodku a Svatavu, pak Vratku, Radku, Častavu. V opise metropolitním místo Vratky a Radky stojí Klimka a Vracka. K těmto šesti „haytmanicím“ Dalemilovým Pulkava přidružuje ještě i Klimku a Trstavu (Trstinu) neboli Šárku. Aeneáš vynechává Klimku a ostatní jména podává pérem vláským dosti znetvořená: Malada, Nodea, Suatana, Vorasta, Radga, Zastana, Tristana. Německý překladatel Dalemila z XV. stol. svedl jména Mlada, Hodka v jedno, řka: Di junge Hodka. Doktor Racek haytmanicím Vlastiněm dává tato jména: Mlada, Suataua, Hodka, Vratka, Radka, Častava a Šárka. Hájek konečně nazývá je Mladka, Hodka, Nabka, Svatava, Vratka, Radka, Častava*) a dává jim dle Dalemila a Pulkavy název haytmanice neboli setnic vojska divčího (capitaneae).

Vlasta po první vítězné bitvě dle vypravování Aeneášova kázala postavití sedm stolic a na každé jedné řečeným pannám posadití se, na každou pak vložila řetěz zlatý a zlaté náramky; což patrně reminiscence ze spisů starofímských (torquibus aureis atque armillis).

Verš 190.

V slovech těch patrně se kryje přísloví, jehožto smysl a rozum trudno rozluštití. Dva opisy ke slovu „škopka“ přidávají slovo „piva“, ale tím se smysl jen ještě více zatemňuje.

Verše 225—236.

Z těchto slov Dalemilových vidno, že kronista divčí válku ostře zatracuje; bylo prý to na úkor „panim ctným“, jež tou válkou se styděly a jí za bláznovstvo měly. Právě ženy že mužóm věrny byly.

Verš 284: Trubicé.

„Trubicé“ v pověstech staročeských často se připomíná; takž v pověsti o Horymirovi, o Hovorovi. Také i vzdálenost měřena dosahem zvuků z trubice, na zatroubení vzdáli.

Verš 294: Okořin.

Okořin osada jest podnes u Tuchoměřic, slovoucí Okoř a odedávna náleževši panenskému klášteru Svatojirskému (1228 Reg. I.: Okořin značí osadu po Okorovi tak zvanou. V XVI. stol. vzešlo rčení Oskofin. Nyní zobecnělo zuění Okoř.

Verš 320: Šárka.

Šárka. Pravi Dalemil, že i dnes tomu místu, kde se skrze dívku Šárku stala ona zráda na Ctiradovi, „Šárka“ dějí. — Blížeji končím tu tu naznačuje Pulkava, an di, že údolí Šarecké leží za klášterem Břev-

*) Co se týče těchto jmén, může doložití se, že Mlada a Svatava jsou jména z X., resp. z XII. věku letopisně známá. Hodka pak, Vratka a Radka jsou ženský tvar mužských názvů Hodek (porovnej Hodkovič), Vratek (Vratkov), Radek (Radkovič, Radkov). Také i Klimka ležce se s mužským Klimek (Klimkovič).

novským (vallis sita retro Brewnow coenobium). Dr. Racek r. 1501 líčí ji takto: Šárka od Prahy leží 2000 kročejů nebo něco málo více vzdáli. Jest to údolí mezi dvěma lesnatýma stráněma rozložené, dosti úzké, trávnaté a vodnaté, podle potoka zde křivolako tekoucího samo také křivolaké, protože loupežem a výtržnostem velmi příhodné. Ještě i za našeho věku (psáno ok. r. 1500) bývá tu cestujícím velmi nebezpečno, tak že se lesům tím vyhýbají a raději zacházku činí. Vchod i východ z těch lesů vidno ze skalín jako v nějakém zrcadle. Trvá podnes jméno „Šárka“; zvěstujíc zločinu nad Ctiradem zpáchaného paměť starobyloou. — Hájek (v 1. stol. XVI. věku) Šárku nazývá lesem. „A les ten, kde Ctirad nešlechtným úkladem té zrádné dívky Šárky jat jest, až do dnešního dne Šárka slově“. Jinak praví, že tu hustý les a „hluboký důl“. Ale povážiti dlužno, že ani údolí ani potok ním tekoucí nemá aniž může mítí jméno své po osobě, dívce Šárce. Jména topická hor, potoků, lesů, nepocházejí od osob, naopak mají známky povrchu zemského. Nehledíc ani k tomu, že celá skazka o divčím válce a tudíž i o děvě Šárce jest výtvořem obraznosti, nemající ani základu ani rázu historického, znamená jméno Šárka prvotně a původně potok a teprve po potoku také i údolí, kudy potok teče. Šárka pak nic jiného nežli potok rákosím, trstěninou neb vysokými travinami tekoucí, jakž tomu svědčí slovenský název Šaryšský Potok, (Saros-patak) v Uhrách. Proto Šárka jest synonymem Trstenice, řeky v XI. a XII. věku ve východních Čechách uvozované, dnešní Loučné. Však-tě sám Pulkava děvu Šárku jiným jménem jmenuje Trst-avu nebo Trst-inu, což jest věru nemálo podivuhodné*).

Verš 330: Zákony divčí obce.

Zákony tyto u Hájka rozvedeny jsou následujícím způsobem:

Nejprvé, který by se pacholík u vši zemi urodil, aby každému pravé ruky palec uťat byl, aby nemohl meče z pochvy vytáhnouti ani jeho dobře v ruce držeti.

Druhé, aby jemu pravé oko vylúpeno bylo, proto, aby za štítem aneb puklěfem nemohl dobře viděti ani z lučiště mírně stříletí.

Třetí, kteráž by se koli děvečka narodila, tu hned aby jí pravý prs horkým železem připálen byl, aby jí nerostl a táhnouti lučiště nepřekážel.

Čtvrtý, aby muži na koních okročmo nejezdili, toliko byla-li by toho potřeba, aby po straně sedali a tak v postranních sedlech jezdili a žádných mečův ani jiných zbraní nenosili.

Páté, muži povýšení i nepovýšení, aby orání hleděli a jiná všeliká díla robotná dělali, a ženy jich aby za ně s nepřátely bojovaly.

Šestá, aby každá dívka mohla sobě toho za muže neb manžela voliti a vzíti, kdož se jí libiti bude.

Verše 337-339: Mrzačení chlapců.

Co zde psáno o mrzačení chlapců, aby dorostouce nebyli s to vládnouti zbraní, toť prý — dle Dalemila — od pohanů též učiněno židům (někdy témuž jsů pohani od židů chtěli). Odkud Dalemil vážil vědomost tuto, není zjevno. Za poroby egyptské ovšem rozkazováno, aby chlapečkové židovští byli usmrcováni. Za poroby babylonské nic takového neoznamuje se, ač by se to nejspíše sem hodilo. Nezbývá než poroba finská, ale ani z té cos podobného nevíme.

Dodatek.

K vůli úplnosti dát místních dodáváme, že u Hájka jmenují se ještě Stračí dól, hora Vidovle, dvůr Motol, osada Lichuceves, konečně Kopanina.

*) Zo by šár souviselo se staroněmeckým sar = „gramina grossa“ (Heinrich Heimburský), není podobné; sice by Šárka muselo znáti Zárka, tak jako Šnar = Zár (t. j. Zdar).

Strací dól. Hájek : Měl jest kniže tajně v jednom lese blízko od Libína, jenž Strací dól slove, sto mužův výborných. — Poloha dle listiny Vyšehradské z r. 1222: Per clivum montis super Podol, per foveam qua vocatur Straczi dól — tendens infra contra curium muratam in Podol.

Hora Vidovle. Ta se zdvihá u výši 355 metrů mezi údolím Košířským a osadou Jinonicemi i má na svém vrcholu prostranství značně veliké, neporostlé ani lesem ani chřastinami. Nyní se tam dle mapy gen. štábu říká „Na Vidovlich“. Nejstarší zpráva pochází z r. 1207, kdež osada Ninonici darována spolu s příležičí horou Vidovlí klášteřu Plasskému (cum monte adjacente, qui dicitur Vidovle. Reg. I. 505).

Motol. nyní osada, která se rozkládá tu kde se počíná údolí Košířské pod Vidovlí. Ve XII. století měl tam klášteř Plasský člověka poddaného s dědinou a deset jiných sluhů přikázaných ke klášteřu (in Mothos Cecin hominem cum possessione sua et hominum servitia ad dotem ecclesiae Plassensis pertinentia. 1144. Erg. Reg. 265). Ještě r. 1209 měli tam Plasští dvůr, praedium, quod habebant in villa quae dicitur Mothol (Ib. 520). Také se tam nacházelo staré darování klášteřa Svatojirského: De provincia quae sunt circa castrum (Pragense): Motol (1228 Erb. 723.)

Zajímavý jest tvar lokálu *Mottoř*, připomínající na lokál *Vrbčís*, *Plaň* (Vrbčané, Plaňané), *Kobylís* (Kobyljané). Z toho jde, že *Motoly* jest forma plurální, jakž se to podnes nalézá v ústech lidu: z *Motol* v *Motolech*.

Lichuceves u Tuchoměřic, osada stará, jež spolu s Okořem odedávna patřila klášteřu Svatojirskému (1228). *Lichucé-ves* znamená ves *Lichutovu*, tak jako *Nelahozě-ves* značí osadu *Nelahodovu*.

Kopanina, osada mezi *Nebušicemi* a *Tuchoměřicemi* podnes stávající,

X. Divčí válka v literatuře.*

Arbes ve svých zprávách o divadle v Čechách zmínku činí, že mezi pokusy o uvedení českých historických látek na divadlo do r. 1570 připadá lat. hra o *Vlastě*, což snad souvisí s rozpravou doktora Racka v těch letech tiskem vydanou.

Cropacius J. C. *Illustrium mulierum et virorum elogia*. I. II. *Valasca Bohemorum regina*. 1608-09.

Buchholtz A. H. *Des christlichen teutschen Grossfürsten Hercules u. der böhm. kön. Fraeulein Valisca Wundergeschichte*. Braunschweig. I. 1659. II. 1666 (román).

Velten J. *Der siebenjährige Weiberkrieg, welchen die Vlasta gegen Primislaum führte, bis sie erlagen ward*. Drama provozované r. 1666 v Drážďanech od herců neboli komediantů t. z. anglických, kteří hned r. 1658 byli navštívili Prahu. (Arbes).

Albrecht, *Die Töchter Kroka*. Román, v němž divčí válka celá vypsána. (Děvin tu jmenován *Diewn*).

Kolczawa *Exercitationes epicae*. Pragae (Bella Amazonum Bohemiarum). 1706.

Tham Václav *Vlasta a Šárka neb Divčí boj u Prahy*. Vlastenská hra v 5 jednání se zpěvy a baletmi. (Rukopis, Jungmann VI. 1607. Z r. 1785—1799).

*) Seřazení toto spočívá na datech obsažených jednak v Zibrtové Bibliografii (II. p. 877), jednak ve spisu Arnošta Krausa: *Stará historie česká v německé literatuře*. (Praha 1901)

Šedivý Prokop České Amazonky aneb Divčí boj v Čechách, pod správou rekně Vlasy (podle Hájkovy kroniky sepsáno.) V Praze, 1792.

Wlasta u. Scharka, der Maedchenkrieg in Böhmen. Prag. 1794. (Povídka volně zpracována dle Šedivého České Amazonky. Otištěna znova r. 1839 v Rückblicke auf Böhmens Vorzeit.)

Vom Maedchenkriege zu Diewiu in Böhmen. Geschitskalender für die k. k. Erblande. 1794.

Schiffner, Merkwürdige Thaten der Wlasta, Anführerin der böhm. Amazonen (Schiffnergallerie I.) 1802—4. Gallerie aneb vyobrazenost a vypsání nejslovutnějších a nejznamenitějších osob a věcí v zemi české. (Překlad Rulíkův v ruk.)

Hněvkovský Šebastian, Děwin. Báseň směšno-hrdinská ve 12 zpěvích. V Praze 1805, dva díly v 12°.

Brentano Clemens, básník dramatu: Die Gründung Prags. minil sepsati podobné dílo o Divčí válce: „Der Mädchenkrieg“. 1818.

v. Woltmann Caroline. Volkssagen der Böhmen. Prag 1815. (Divčí válka na str. 56—194). Spisovatelka byla choť pruského emigranta v Praze, kdež i po jeho smrti zůstala.

Wlasta o. die kriegerischen Mädchen in Böhmen. (Divadelní hra r. 1817 provozována na Leopoldovském divadle ve Vidni).

Scharka die Retterin Böhmens o. Der Hunnenkönig. Taktéž hra dávaná na téměř divadle r. 1818. (Obě hry skládány jsou pod vplyvem spisu Brentanova).

Gerle Wolfgang Adolph Frauenregiment. Volksmaerchen der Böhmen. Prag 1819. (Str. 249—298.)

Historie česká v kamenopisných obrazích od Ant. Machka. Vyrožením V. Hanky. V Praze 1820. (Obrazův pět z divčí války).

Schlessler K. W. Der Mädchenkrieg (Sage). V Pražském časopise „Der Kranz“ 1811, odkudž pojato do Poltových Sagen und Geschichten der Vorzeit Böhmens (1839).

Van der Velde Franz.. Der böhmische Maedekrieg. Nachtstück aus dem 2. Viertel des VIII. Jh. (Abendzeitung v Drážďanech 16. května — 30. června 1823. Později v sobraných spisech Veldenových). Sestaveno z románu Albrechtova, z novelly pí. Woltmannové a povídky Schlesslerovy. Novella tato byla několikráte dramatisována: Die böhmischen Amazonen. Romantisches Gemälde in zwei Akten. V Drážďanech 1827. Die böhmischen Amazonen. Opera Köllner-Werdenaua provozována na Leopoldovském divadle ve Vidni 1823. — Wlasta o. die Mänuerfeindin. Ein Drama in 5 Aufzügen, nach Van der Velde. V Mannheimě 1836. Skladatel H. G. Lambrecht, jenž toto drama své věnoval ženám německým.

Hněvkovský Šeb. Děwin. Báseň romanticko-hrdinská v 18 zpěvích Druhé vydání. (Text naskrze přepracovaný ve dvou dílech). V Praze 1829.

Ebert Carl Egon, Wlasta. Böhmisch-nationales Heldengedicht in drei Büchern. Prag 1829. (Obrázek na listu titulním představuje Vyšehrad a Děvin, mezi nimiž teče Vltava). Pobudka k eposu tomuto patrně dána povídkou Van der Veldovou z r. 1823, jež vyšla v Drážďanech konec června a již v Pražském časopise „Der Kranz“ ze dne 1. října 1823 otištěna báseň „Burg Motol“. Bruchstück aus einem epischen Gedichte „Der Mädchenkrieg“ von K. E. Ebert. (Byl toho času Ebert student 22letý.) Veliký byl dojem Ebertovy „Wlasty“ po Praze. Sám Gothe vydal o ní dne 10. dubna 1829 úsudek dosti lichotivý.

Wenzig Jos., Wlasta. Provozována báseň tato dramatická v Praze dne 12. pros. 1836, ale nedošla úspěchu.

Rückblicke auf Böhmens früheste Vorzeit, in romantischen Darstellungen von Czech's Ankunft im Lande bis zum Ende des Amazonen-o. Mädchenkrieges gegen die Männer. Prag 1839.*)

Kinderfreund C. J. Wlasta und die Zauberzwergerin Straba oder Der Mädchenkrieg. Eine Erzählung aus der romantischen Vorzeit Böhmens. Wien 1858.

Schubert J. C. Wlasta oder der Mægdekrieg. Tragoedie in fünf Aufzügen. Leipzig 1874.

Roloff Oskar, Wlasta oder der Amazonenkrieg in Böhmen. Drama in fünf Acten nebst einem Vorspiel: Libussa's Tod. Berlin 1886.

Šárka. Skladba syntonická Bedřicha Smetany.

Šárka. Opera ve třech dějstvích. Text Anežky Schulzovy. Hudba od Fibicha. 1898.

Vlasty skon. Hudební dráma o třech dějstvích. Dramatickou báseň Karla Pippicha v hudbu uvedl Otakar Ostrčil. 1904.

---

*) Jakožto kuriosum připomenuto buď franc. drama: Wlasta ou La chute des femmes. Chronique bohème du VIIIme siècle. 1860. Drama recitativní, dávané v Paříži, v divadle de la Porte Saint Martin. Spisovatelé: Albois, Harel a Theaulon. Jiný titul „La Guerre de Servants.“

